

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри історії України та
всесвітньої історії
Протокол № 10 від 29 квітня 2026 року

В. о. завідувача кафедри
Ковальков О. Л.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЦДУ імені Володимира Винниченка від
«30» травня 2026 року № 69-УН

Голова приймальної комісії
Ректор Соболь Є. Ю.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБОВУВАННЯ
З ІСТОРІЇ, МЕТОДОЛОГІЇ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ**

для осіб які вступають на перший курс денної/заочної
форми навчання на основі НРК 7

для здобуття вищої освіти доктор філософії (PhD)
зі спеціальності В9 Історія та археологія

Освітньо-наукова програма «Історія та археологія»

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМ:

доктор історичних наук, професор Ковальков О.Л.

доктор історичних наук, професор Житков О.А.

кандидат історичних наук, ст. викладач Безверха В.М.

кандидат історичних наук, доцент Марченко О.М.

кандидат історичних наук, доцент Позднякова І.С.

кандидат історичних наук, доцент Пономаренко Л.В.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор філософських наук Харченко Ю.В.

кандидат історичних наук, доцент Філоретова Л.М.

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма розроблена для підготовки до фахового вступного випробування з галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», спеціальності В9 «Історія та археологія» для підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня.

Фахове випробування – форма вступного випробування для вступу на основі здобутого ступеня вищої освіти, яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньої програми певного рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Вступний іспит є письмовим, він покликаний перевірити та оцінити рівень теоретичної підготовки вступників.

Для вступу в аспірантуру на перший курс спеціальності В9 «Історія та археологія» розроблено екзаменаційні білети. Екзаменаційний білет включає три питання:

- одне питання з історіографії або методології історії,
- одне питання із всесвітньої історії,
- одне питання з історії України.

Завдання фахового випробування складено з метою виявлення знань, вмінь, компетентностей, якими повинен володіти вступник за спеціальністю В9 «Історія та археологія».

СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ ОЦІНКИ

Оцінювання вступного екзамену з історії здійснюється за 200-бальною шкалою. Мінімальна позитивна оцінка фахового вступного випробування складає 100 балів. Особи, які отримали за фахове вступне випробування менше за 100 балів, позбавляються права участі в конкурсі за спеціальністю. Час, який відводиться на виконання завдань, не перевищує 3 астрономічні години.

II. ЗМІСТ ПРОГРАМ

Програма вступного іспитів для абітурієнтів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти доктора філософії PhD включає розділи з історіографії та методології історичної науки, програми історії України, всесвітньої історії.

РОЗДІЛ I. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Виникнення історичних знань і їх розвиток в епоху античності

Стадії розвитку історичного пізнання. Теократична історія і міф. Поява писемності, її значення для нагромадження історичних знань. Логографи і перші форми історичних творів. Геродот і зародження елементів наукової історії. Давньогрецька концепція природи і вартостей історії. Фулідід, становлення прагматичної історії. «Грецька історія» Ксенофонта. Аннали і зародження римської історіографії. Науково-критичний метод Полібія. «Історія від заснування Риму» Тіта Лівія. Моралізуюча історія Корнелія Тацита. Гуманізм і субстанціалізм як головні фактори греко-римської історіографії.

Вплив християнства на розвиток історії як науки. Середньовічна історіографія

Характерні риси християнської історіографії. Універсальна історія Фоми Аквінського. Християнсько-містична періодизація Йоахіма Флорського. Есхатологія. Єдина універсальна хронологія Ісидора Севільського. «Град божий» Августина Блаженного. Завершення християнської концепції всесвітньої історії. Антична традиція у візантійській історіографії. Християнська концепція визначеності з орієнтацією на безперервність руху людства до загального щастя у релігійно-містичній формі спасіння. Створення нового типу історичної повісті – всесвітньої хроніки.

Західноєвропейська історіографія доби Ренесансу

Історичні витоки світогляду гуманістів. Критика гуманістами середньовічного провіденціалізму. Ставлення гуманістів до античної культури. Головні засади гуманістичної концепції історії. «Риторичний» флорентійський напрям в італійській гуманістичній

історіографії. Політична школа. Історичні погляди Ніколо Макіавеллі. Розробка нових методів критики історичних джерел. «Константинів дар» Лоренцо Валла. Гуманізм у Франції. Жан Боден і його погляд на історію. «Метод легкого знайомства з історією». Картезіанська історіографія. Зародження скептичного напрямку в західноєвропейській історичній науці.

Соціально-політичні концепції в Англії XVII ст. Доктрина монархії. Т. Гобс. Історичні ідеї Д. Гаррінгтона. Д. Локк і соціологічний вплив на європейську історіографію. Розробка проблем генези державної організації в голландській суспільній думці. Г. Гроцій. Утопізм і зародження моралізуючої лінії в історичній літературі Західної Європи.

Романтизм у західноєвропейській історіографії першої половини XIX ст.

Історіософські засади романтизму. Ідеалістична концепція «народного духу» і категорія «історизм» у німецькій класичній філософії: Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель. Зародження романтичного напрямку в західноєвропейській історіографії: Ж. де Местр, Ю. Мьозер та ін. Проблема методу історичного дослідження. Ф. Шлегель. «Історична школа права». Ф. Савіньї. Л. Ранке і прусська державна школа.

Торійська і вігська історіографія Англії. Ріст консервативних настроїв. Т. Мальтус і його «Досвід про закон народонаселення». Філософія утилітаризму Є. Бентама та її вплив на історичну науку. Ідеї романтизму в творчості Т. Маколей. Концепція «Героїки» і ролі особи в історіографії Т. Карлейля. Становлення європейської історичної белетристики. В. Скотт.

Становлення історичної науки в США. Джерела. Публікація документів війни за незалежність. Романтизм. «Рання школа» в американській історичній науці. «Історія об'єднаних штатів» Д. Бенкрофта. Теорія «обраності» американського народу. Ф. Паркмен і расова теорія. Бостонські історики-романтики: Д. Мотлі і В. Прескот. Розробка середньовічної історії Америки.

Польська історіографія XIX ст.

Умови розвитку польської історичної науки. Становлення польської національної історіографії. А. Нарушевич і його послідовники. Проникнення романтизму. Й. Лелевель і демократична концепція історії Польщі.

Краківська історична школа: В. Калинка, Ю. Шуйський, М. Бобжинський, С. Смолька.

Релігійно-містична схема польської історії.

Місце Варшавської позитивістської школи в польській історіографії другої половини XIX ст. Т. Корзон і його праці з соціальної історії. «Історія польського народу» В. Смоленського.

Розробка проблем української історії. «Українська школа» в польській історіографії: К. Шайноха, О. Яблоновський, Л. Кубаля, Й. Ролле, Ф. Равіта-Гавронський, М. Грабовський.

Теорія «об'єктивного пізнання» історії в методології позитивізму

Позитивізм як вираз методології природничих наукових дисциплін. Теорія еволюційного прогресизму. Плюралізм факторів історичного розвитку: географічний, економічний, психофізичний та ін. Роль факту в історичному дослідженні. Відмова від тотальних синтезів. Проблема емпіричної перевірки історичних знань. Відмова від суб'єктивних фантазій в дослідженнях. Впровадження нових методів історичних досліджень: історико-статистичний, порівняльно-історичний та ін.

Методологічні принципи марксистського тлумачення історії

Економічне обґрунтування історії К. Маркса. Теорія п'яти суспільно-економічних формацій. Інтегральний підхід до розуміння і пояснення історичних явищ і процесів. Проблема співвідношення минулого – теперішнього – майбутнього в історії. Марксизм як ідеологія і наука. Економічний детермінізм Р. Гільфердінга (1877–1941). Проблема ролі економіки в житті суспільства. Марксистська соціологія і неомарксизм.

Методологія цивілізаційного підходу в історії А. Д. Тойнбі

«Дослідження історії» (1934–1961) А. Д. Тойнбі. Ідея метафізичної філософії історії. Відмова від описової історії. Ідея цивілізаційного підходу. Теорія цивілізацій, їх структура і

градація. Форма постання цивілізації в історії. Ідея «Виклик-і-Відгук». Поняття «вічної людини» як особистості, здатної вибирати мету діяльності. «Життєвий порив» як рушійна сила історії. Ідея світової «федеративної держави».

Історична думка та історична наука в західній Європі та США в 1918–1945 роках

Зародження нових ідеологій і розвиток західноєвропейської історіографії. Проблема методології історії. Морфологія історії Освальда Шпенглера. «Присмерк Європи» і його вплив на західноєвропейську науку.

Особливості розвитку англійської історіографії. «Ідея історії» Р. Коллінгвуда. «Дослідження історії» і цивілізаційна концепція А. Тойнбі. Загальні умови розвитку історичної науки в США. Криза теорії Ф. Тернера. Історична концепція Г. Бірда. Вісконсінська школа Д. Коммонса. Історіографія зовнішньої політики США.

Школа «Анналів» і проблема методології «глобальної історії» та структурної антропології

Концептуальні засади школи «Анналів» і прагнення до загальноісторичного синтезу. Принципи школи. Теорія цивілізації М. Блока. Позитивістська соціологія і еkleктична теорія «факторів». Елементи ідеалізму в теорії анналістів. Розширення понять «історичний факт» і «історичне джерело». Другий етап школи «Анналів» Ф. Бродель. Антропологічна історія 1960–1980-х років: структуралізм Ж. Дюбі, Ж. Ле Гоффа та ін. Методологія історії ментальності. Зростання конструктивної ролі історика в дослідженнях. Теорія «метафоричної правди» в історичних дослідженнях. «Третє покоління» анналістів: Е. Ле Руа Лядурі, М. Ферро, Ж. Ле Гоф, Ж. Дюбі. Соціально-економічна історія Е. Лябруссе. Політична історія П. Ренувена. Впровадження нових методів історичного дослідження: «тунельна історія», «мікроісторія», «квантифікація історії» та ін.

Історична думка в західній Європі і США другої половини XX – початку XXI ст.

Піднесення історичної науки в США. Інтерес до історії слов'янства. Історія світової цивілізації М. Севела. Концепція «культурних суперсистем» П. Сорокіна. «Некомуністичний маніфест» У. Ростоу. Теорія «узгоджених інтересів» Р. Хофстедтера. Формування «нової історичної науки». Контрфактичне моделювання історії Р. Фогеля. «Кліометрія» в історіографії США. «Неоконсерватизм» Р. Бертофа і Р. Керка. Проблема зовнішньої політики в історіографії.

Зміна методології і зародження «нової історичної науки» в Англії. Культурна історія як субдисципліна. «Злиденність історизму» К. Поппера. Критика «постструктурологічних новацій».

Нові напрями в сучасній німецькій історичній науці. «Німецька катастрофа» Ф. Мейнеке. Екзистенціалізм К. Ясперса. «Витоки історії і її мета».

«Нова наукова історія» кінця XX – початку XXI ст.

Проблема методології історичного пізнання

«Нова наукова історія» як прагнення посилити науковий характер історії, залучивши здобутки інших наук. Ідея змінності наукових парадигм в історії Т. Кука. «Інтелектуальна історія» і «наукова революція» в методології історії кінця XX ст. Впровадження нових методів історичних досліджень: квантифікації (математичних), серійної історії, кліометричних підходів. Створення структур на основі теорій соціальних наук.

Історична наука в незалежній Україні

Стан історичних досліджень на межі 1980–1990-х рр. Напрямки реорганізації історичних досліджень. Ліквідація «білих плям». Публікація праць істориків діаспори в Україні. Вплив ідей М. Грушевського на українську історіографію 1990-х – початку 2000-х років. Дискусія щодо проблеми створення гранд-наративу історії України. Методологічна революція в українській історичній науці. Концептуальна історія України. Археологія та давня історія України у наукових працях. Дослідження історії України доби середніх віків, модерного часу. Сучасні підходи до висвітлення історії України. Історія України за кордоном: наукові дослідницькі центри й сучасні дослідницькі проекти науковців.

Сучасні концепції українського історичного процесу

Повернення до національно-державницької схеми української історії. Шляхи та напрями методологічної переорієнтації радянських істориків в Україні.

Територіально-політичні і концептуальні особливості виведення схеми історії України і світу українськими істориками.

Взаємосприйняття і відсепарованість схем української і всесвітньої історії. Проблема періодизації історії України.

Розробка проблем методології історії в сучасній українській історичній науці. Антропологізація історико-наукового пізнання. Ідея історіографічної синергії набутків західної методології та національної традиції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Академічні й доакадемічні образи української історіографії: колективна монографія / Відп. ред. та керівник авт. колективу О. А. Удод. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2012. 720 с.

Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навчальний посібник. Київ: Інститут історії України, 2014. 412 с.

Верменич Я. В. та ін. Міська історія України – проблеми початкового датування. Науково-довідкове видання. Я. В. Верменич, В. І. Дмитрук, С. І. Архипова. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 140 с.

Вжосек В. Історія-Культура-Метафора. Постанови неklasичної історіографії; Про історичне мислення. Київ: Ніка-Центр, 2012. 296 с.

Водотика С. Г. Особливості менталітету вчених-істориків УСРР 20-х років ХХ століття. *Український селянин: Праці Науково-дослідного інституту селянства*. Черкаси, 2001. Вип. 3. С. 40–47.

Водотика С. Г. Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування. Херсон, 2006. 336 с.

Гордієнко В. В. Історіографія всесвітньої історії. Умань: П. П. Жовтий, 2012. 434 с.

Горохівський П. І. Спеціальні історичні дисципліни: курс лекцій: навчальний посібник для студентів денної форми навчання. Умань, 2011. 268 с.

Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. Київ: Ніка-Центр, 2012. 264 с.

Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А. 2015. 164 с.

Зашкільняк Л. С. Сучасна світова історіографія. Львів: ПАІС, 2007. 309 с.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник / В. М. Литвин, В. І. Гусєв, А. А. Слюсаренко та ін. Київ, 2002. 430 с.

Історіографічний словник: навчальний посібник для студентів історичних факультетів університетів / за ред. С. І. Посохова. Харків, 2004. 320 с.

Йорн Р. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.

Калакура Я. С. Методологія історіографічного дослідження: науково методичний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 319 с.

Колесник І. Глобальна історія. Історія понять. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. 348 с.

Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ: Основи, 1996. 615 с.

Нові підходи до історіописання / За ред. Пітера Берка. Київ: Ніка-Центр, 2013. 368 с.

Портнов А. Історії істориків. Обличчя і образи української історіографії. Київ: Критика, 2011. 245 с.

Потульніцький В. А. Україна і всесвітня історія: історіософія світової та української історії ХVІІ–ХХ століть. Київ: Либідь, 2002. 478 с.

Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.

Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. 516 с.

Топольський Є Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації; пер. з польськ. Київ: Видавництво «К.І.С.», 2012. 400 с.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.

Онлайн-ресурси:

Американська історична асоціація (США): <https://www.historians.org>
Британське королівське історичне товариство: <https://royalhistsoc.org>
Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»: URL: <https://ivinas.gov.ua/>
Електронна бібліотека (Україна): URL: www.lib.com.ua/
Інститут історії України НАН України: URL: www.history.org.ua/
Міжнародний комітет історичних наук: URL: www.cish.org/
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: URL: www.nbuv.gov.ua/
Національна історична бібліотека України: URL: <https://nibu.kyiv.ua/>
Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький): URL: <https://library.kr.ua/>
Організація американських істориків: <https://www.oah.org>
Польське історичне товариство: <http://www.pth.net.pl>
Hartford Web Publishing (США): URL: www.hatforf.hwp.com/

РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Населення України в добу раннього залізного віку (І тисяч. до н.е. – початок І тисяч. н.е)

Розселення племен раннього залізного віку на території України. Скотарі і землероби. Племена киммерійців: господарство, суспільний устрій, культура. Розселення киммерійців у IX–VII ст. до н. е. та їх війни з Ассирією, Урарту, Фрігією та іншими країнами. Племена чорноліської археологічної культури в лісостеповій зоні України. Таврське населення Криму.

Поява скіфів у Північному причорномор'ї в VII ст. до н.е. Війни скіфів в Передній Азії та їх наслідки. Велика Скіфія V–IV ст. до н. е. Скіфсько-перська війна 512 (514) р. до н. е. Господарство, суспільний лад скіфських племен. Особливості розвитку населення лісостепової Скіфії. Скіфи і навколишні племена. Занепад великої Скіфії. Побут і культура скіфських племен. Економічні зв'язки з країнами Середземномор'я та Передньої Азії.

Мала Скіфія у Криму і Північному причорномор'ї в III ст. до н.е. – III ст. н.е.

Сармати (II ст. до н. е. – IV ст. н. е.). Походження сарматських племен та заселення ними території України. Етапи сарматської експансії на території Північного Причорномор'я. Форма політичної організації сарматських племен. Утворення сарматської протодержави. Язиги, роксолани, аорси, алани. Господарство, побут та культура сарматських племен. Взаємовідносини сарматів із сусідніми народами та державами. Сармати і протослов'яни.

Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я. Причини великої грецької колонізації. Перші поселення на території сучасної України. Періодизація історії античних міст. Державний і соціальний лад Ольвії, Тіри, Херсонеса та ін. міст. Господарство, побут, культура, склад населення античних міст. Боспорське царство: утворення і державний устрій. Боротьба з Римом та підпорядкування йому. Господарство та духовне життя населення Боспорського царства. Готи в Північному Причорномор'ї (II–III ст. н. е.). Гунська експансія на території України (середина IV ст. н. е.). Загибель античних міст, занепад сарматської культури. Міграції населення, зрушення етнополітичної ситуації в Північному Причорномор'ї. Початок епохи «Великого переселення народів».

Давні слов'яни (III ст. до н. е. – VII ст. н. е.)

Писемні, лінгвістичні, археологічні та антропологічні джерела про давніх слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Венеди. «Велике переселення народів» і зміна етнічної карти Євразії.

Соціально-економічний розвиток слов'янських племен. Територіальна община. Еволюція суспільного устрою. «Держава антів» (IV–VI ст.), дулібський союз (VI–VII ст.). Слов'яни і сусідні народи. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Римською імперією та Візантією.

«Велике розселення слов'ян» у VI–VII ст. та виокремлення східних слов'ян. Територія,

розселення і заняття східних слов'ян. Звичаї, вірування, побут. Зміни в суспільному ладі. Поява приватної власності. Перші державні об'єднання східнослов'янських племен. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами. Система оборонних споруд. Хазарський каганат.

Русь. Джерела та історіографія історії Давньої Русі.

Передумови утворення Давньоруської держави. Особливості державотворчого процесу у Східній Європі. Виникнення Києва (V ст.). Східнослов'янські племена і державно-племінні союзи (літописні княжіння) VII–IX ст. Формування державного об'єднання слов'янських племен Подніпров'я «Руська земля». Походження терміну «Русь». Перетворення Києва на державний центр східнослов'янських племінних союзів. Князі Аскольд і Дір. Язичництво східних слов'ян. Християнізація Давньої Русі.

Теорії походження Русі. Соціально-економічні і політичні фактори об'єднання слов'ян. Утворення міст. Розвиток і характер землеволодіння.

Князь Олег (882–912 рр.). Об'єднання держави, перетворення Русі на імперію. Соціально-економічний розвиток. Внутрішні та зовнішні фактори розвитку Руської держави за перших князів. Князювання Ігоря (912–945). Повстання древлян 945 р. Княгиня Ольга (945–964). Адміністративні реформи. Прийняття Ольгою християнства. Державний візит у Візантію. Розширення кордонів Руської держави за князювання Святослава (964–972). Військові походи. Відносини Русі з кочівниками. Дипломатія Русі. Русь і Візантія.

Розквіт Давньоруської держави за Володимира Великого (980–1015) та Ярослава Мудрого (1019–1054). Державні реформи Володимира: адміністративні, військова, земельна, судова, релігійна. Шляхи проникнення християнства на Русь. Хрещення Русі (988 р.) та його історичне значення. Київська митрополія. Кодекс законів «Руська правда».

Русь в другій половині XI ст. Складання передумов політичної роздробленості Русі. Любецький з'їзд князів (1097 р.). Володимир Мономах. Посилення тенденції загальноруської єдності в першій третині XII ст. Боротьба Русі з половцями.

Суспільно-політичний та економічний лад Русі. Князь. Віче. Дружина. Боярська дума. З'їзди князів (снєми). Станово-класова структура Київської Русі (князь, бояри, мужі градські, смерди, закупи, рядовичі, холопи, челядь, ізгої).

Дальший розвиток феодального землеволодіння. Феодальні повинності. Господарство: землеробство, скотарство, ремесло, торгівля, розвиток міст, внутрішня і зовнішня торгівля.

Етнічні процеси в Київській Русі. Формування української народності. Міжнародні зв'язки і місце Русі в історії Європи.

Культура Русі

Шляхи формування і розвитку давньоруської культури. Скандинавські впливи. Роль Візантії в становленні культури Русі. Культурні зв'язки з країнами Західної Європи. Вплив культури країн Ісламу.

Усна народна творчість. Билини Київського та Новгородського циклів. Освіта і писемність (четі і резі, кириличне письмо). Графіті. Берестяні грамоти. Наукові знання. Бібліотеки (Софійська бібліотека, бібліотека Печерського монастиря).

Літописання Русі (Никон, Іларіон, Нестор, Сильвестр). «Повість минулих літ» 1113 р., Київський літопис (1118–1198 рр.), Галицько-Волинський літопис (1202–1292 рр.).

Архітектура Русі. Десятинна церква (989 р.), Спаський собор у Чернігові (1035 р.), Золоті ворота та Софійський собор (1037 р.), церква спаса на Берестовім (кінець XI ст.), Михайлівський собор Видубицького монастиря (1070 р.), Печерський монастир (1073 р.). Давньоруське мистецтво. Іконописець Алімпій. Книжкова мініатюра. Ювелірне мистецтво. Музика. Театральні дійства. Місце давньоруської спадщини у скарбниці світової культури.

Українські землі у XIV – першій половині XVI століття.

Утворення централізованих держав в Європі. Литва, Польща, Молдавське князівство, Кримське ханство, Московія.

Боротьба Польщі, Угорщини і Литви за Галицько-Волинські землі. Казимир III в боротьбі за галицьку спадщину. Боярське правління в Галичині на чолі з Дмитром Дедьком. Загарбання Польщею Галичини. Встановлення феодально-католицького гніту. Ліквідація автономії Галичини у складі Польщі. Зміна адміністративно-територіального устрою та системи

органів державного управління. Становище українського населення.

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Боротьба за оволодіння Галицько-Волинським князівством. Включення до його складу Східної Волині, Чернігово-Сіверщини, Київщини і Поділля. Битва на Синіх Водах (1362 р.). Відносини з Золотою Ордою і Ногайським улусом за князювання Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях. Суспільно-політичний устрій держави. Вплив культури руських земель на Литву. Велике князівство Литовське – литовсько-українська держава. Українські землі в системі польсько-литовських відносин. Кревська унія (1385 р.). Остаточне загарбання Польщею Галичини (1387 р.). Островська угода (1392 р.). Посилення влади литовських феодалів в Україні (90-і рр. XIV ст. – 1430 р.). Великий литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Розширення південних кордонів князівства. Битва з татарами на р. Ворсклі (1399 р.), поразка русько-литовського війська. Зміни в соціально-економічному та політичному становищі України. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва (1410 р.). Городельська унія 1413 р. Боротьба за створення Великого князівства Руського. Князь Свидригайло. Загарбання Польщею Західного Поділля (1430 р.). Дальше посилення влади феодалів Литви в Україні. Ліквідація удільних князівств. Адміністративний устрій українських земель на кінець XV ст. Спроби продовження боротьби за українську державність. Повстання під керівництвом М. Глинського 1508 року.

Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада (Пани-Рада) та її склад. Зростання ролі шляхти. Сейми.

Закарпаття. Буковина. Загарбання Закарпаття угорським королем Стефаном I. Українські володіння в Підкарпатті (Мукачівщина). Князь Федір Коріатович. Тиверська земля. Тербовлянське князівство та буковинські землі. Шипинська земля. Включення Буковини й Покуття до складу Молдавського князівства. Перехід Молдавії у васальну залежність від Османської імперії.

Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Зростання феодалного землеволодіння. Розвиток сільського господарства, ремесла, сільських іміських промислів, цехи. Зростання міст. Надання магдебурзького права українським містам.

Формування панщинно-фільваркового господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. “Устава на волоки”. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.). Руйнування общин. Форми соціального протесту мас. Національні та соціальні рухи на українських землях. Повстання під проводом Мухи в Галичині (1490–1492 рр.). участь населення Закарпаття у селянській війні в Угорщині під проводом Дердя (Георга) Дожі. Соціальна боротьба у містах.

Зміни в соціальній структурі населення України в другій половині XIV – першій половині XVI ст. Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Місце козаків у охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків.

Етнічні процеси в Україні в другій половині XIV – першій половині XVI ст. Розвиток української мови. Поширення назви «Україна». Термін «Мала Русь». Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква.

Розвиток культури України в другій половині XIV – першій половині XVI ст. Умови розвитку культури. Усна народна творчість. Початок книгодрукування в Україні. Освіта, писемність. Розвиток науки. Література. Літописання. Зародження театру. Музика. Архітектура і образотворче мистецтво. Риси життя і побуту українського народу. Становище православної церкви на землях Великого князівства Литовського та Королівства Польського. Відокремлення Московської митрополії від Київської та його наслідки. Церкви латинського обряду та посилення її впливу в українських землях.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI ст.)

Становище українських земель напередодні Люблінської унії. Експансія Польщі на українські землі (захоплення Київщини, Волині, Брацлавщини, Підляшшя). Укладення Люблінської унії (1569 р.), її основні положення та наслідки для України. Адміністративно-політичний устрій України у складі Речі Посполитої у другій половині XVI ст.

Соціально-економічний розвиток України у другій половині XVI ст. Сільськогосподарське виробництво. Зростання великого землеволодіння. Розширення фільваркового господарства. Остаточне закріпачення селянства. III Литовський статут 1588 р. Захоплення польськими феодалами земель у Подніпров'ї та Брацлавщині. Посилення феодально-кріпосницького гноблення. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста і магдебурзьке право. Ремесла і промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля.

Суспільне та релігійне життя на українських землях в другій половині XVI ст. Національно-релігійний гніт на українських землях. Покатоличення та ополячення місцевої знаті. Національне пробудження і формування національної свідомості українського народу. Реформаційні рухи в Україні. Братський рух і його значення в історії України. Криза православ'я. Берестейська церковна унія (1596 р.). Боротьба проти унії.

Культура України другої половини XVI ст. умови національно-культурного відродження в Україні. Розвиток української мови. Пересопницьке Євангеліє. Освіта. Стан шкільної освіти в Україні. Юрій Дрогобич. Острозька академія. Братські школи. Єзуїтські колегії. Перші шкільні підручники. Початок книгодрукування в Україні: Швайпольд Фійоль, Іван Федоров. Розвиток науки. Література. Полемічні твори. Продовження традицій літописання. Зародження театру. Шкільна драма, вертеп. Усна народна творчість. Кобзарство. Музика. Архітектура і образотворче мистецтво. Містобудування.

Українське козацтво в XVI ст. Запорізька Січ

Життя і побут козаків в першій половині XVI ст. Виділення козацтва в окремий суспільний стан. Історичні передумови створення військової організації козацтва. Українська колонізація Причорноморських степів.

Запорізька Січ. Зростання чисельності та впливу козацтва в країні в середині XVI ст. Поява перших січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Формування суспільно-політичного устрою Запорозької Січі. Військове мистецтво козаків. Боротьба проти турецько-татарської агресії. Молдавські походи Івана Підкови. Самійло Кішка.

Запорізька Січ – державно-політичне утворення українського народу. Місце Запорожжя в міжнародній політиці тогочасної Європи. Козацькі ради. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки і козацька голота (сірома). Господарство, побут і звичаї козаків в другій половині XVI ст. Духовний світ українського козацтва.

Реєстрове козацтво. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Організаційні засади реєстрового козацького війська та його роль у державотворчих процесах в Україні.

Наростання національно-визвольної боротьби. Передумови розгортання національно-визвольних рухів в Україні. Козацьке повстання під проводом К. Косинського (1591–1593 рр.) та козацька війна під керівництвом С. Наливайка (1594–1596 рр.). Перебіг, причини поразки і наслідки козацької війни.

Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством у 20–30-х роках XVII ст.: Військова допомога Січі хану Махмет-Гірею у 1624 р. Союзицький договір з Кримським ханством у грудні 1624 р. Позиція Січі в акції Олександра Яхії. Три морські походи запорожців на Царгород у 1625 р. Розрив українсько-кримського союзу. Допомога запорожців Кримським ханаму боротьбі за владу в другій половині 20-х – першій половині 30-х років XVII ст.

Національно-визвольна революція 1648 р. і створення нової Української держави

Підготовка до збройного виступу. Рушійні сили повстання. Б. Хмельницький, М. Кривоніс, Д. Нечай, Ф. Джеджалій, С. Мужилівський та інші.

Революційний вибух навесні 1648 р.: битви під Жовтими Водами (5–6 травня) і Корсунем (16 травня). Успіхи повстанців на Лівобережній та Правобережній Україні влітку 1648 р. Розгром польської армії під Пилявцями (1113 вересня). Облога козацько-селянською армією Львова і Замостя. Визвольний похід у Західну Україну й визволення етнічної української території.

Створення нової Української держави. Революційні зміни в суспільстві. Нові органи

влади і адміністративно-територіальний устрій. Республіканська форма управління. Судова система. Селянське і міщанське самоврядування. Створення національної армії. Характер соціально-економічних завоювань.

Державний устрій і соціально-економічний розвиток України в другій пол. XVII ст.

Стабілізація військово-адміністративного устрою Лівобережної України. Специфічні риси полково-сотенного устрою Слобідської України. Збереження самобутнього устрою Запорізької Січі у другій половині XVII ст. Судова система: генеральний, полковий, ратушний та магістратський суди. Наступ царизму на державний устрій Лівобережної України: створення Малоросійського приказу, зміцнення системи воєводського правління. Зміна адміністративно – політичного устрою західноукраїнських земель у складі іноземних держав. Причини, основні тенденції і напрямки міграції українського населення.

Елементи ринкових відносин у сільському господарстві, промисловості та торгівлі: дрібнотоварне виробництво, капіталістичні мануфактури, договірні відносини.

Еволюція соціальної структури населення. Формування козацької старшини. Українська шляхта: права, привілеї і місце в суспільстві. Наступ на права і привілеї козацтва. Еволюція соціальних груп селянства. Початок "повторного закріпачення". Боротьба міщанства за свої права. Українське духовенство. Нові соціальні групи населення.

Підпорядкування Київської митрополії московському патріархату.

Народні рухи XVIII ст. в українських землях.

Соціально-економічні причини народних рухів. Релігійні протиріччя в українських землях. Політичні обставини та позиція української еліти. Повстання Палія. Початок гайдамацького руху. Гайдамацькі виступи 50-х – поч. 60 рр. XVIII ст. Коліївщина. Максим Залізняк. Іван Гонта. «Волинська тривога». Рух опришків. Олекса Довбуш. Наслідки соціальних повстань в українських землях.

Політизація українського національного руху в першій половині XIX ст. Створення і діяльність масонських лож в Одесі, Києві, Полтаві та інших містах. Діяльність декабристів в Україні: причини виникнення декабристського руху. Діяльність декабристських організацій «Залізні перстні», «Союз порятунку», «Союз благоденства», «Південне товариство», «Північне товариство». Повстання в Петербурзі і в Україні.

Політичний гурток у Харкові й політизоване вільнодумство в Ніжинській гімназії: декабристські ідеї в діяльності політичного гуртка харківської інтелігенції 1826–1827 рр. Поширення волелюбних ідей в Ніжинській гімназії.

Спроби об'єднання польського і українського визвольних рухів у 30-х роках XIX ст.: польський визвольний рух. Польське визвольне повстання 1830 р., його цілі і плани стосовно України. Повстанський рух на Поділлі в березні-травні 1831 р. Повстання на Волині у квітні-травні. Виступ у травні-червні польської шляхти на Житомирщині. Придушення повстання та його наслідки.

Кирило-Мефодіївське товариство: причини поживлення національного руху. Створення товариства і його склад. Зміст програмних документів «Статут» і «Книга буття українського народу» («Закон божий»). Діяльність товариства та його розгром.

Етапи формування української національної свідомості. Становлення українознавства як науки. Причини відродження. Історична заслуга української інтелігенції у відновленні національної свідомості народу. Роль історичних, етнографічних, фольклорних та інших праць у пробудженні свідомості українців.

Реакційна політика російського та австрійського урядів в галузі освіти і культури. Освіта на Україні. Початкова і середня школа. Вища освіта. Стан природничих і точних наук. Гуманітарні науки. Розвиток історичної думки. Д. Бантиш-Каменський. М. Маркевич.

Становлення нової української літератури. І. Котляревський. Т. Шевченко. М. Шашкевич, Я. Головацький. І. Вагилевич. О. Духнович. Книговидавнича справа. Усна народна творчість. Кобзарі. Зародження професійного українського театру. Музика. Образотворче мистецтво. Живопис. Скульптура. Архітектура.

Скасування кріпацтва та демократичні реформи другої половини XIX століття

Підготовка проведення реформ. Основні положення царського маніфесту від

19 лютого 1861 р. Реалізація реформи 1861 р. у житті: звільнення кріпаків і вплив реформи на становище удільних, державних та інших селян. Зміни в політико-правовому становищі селянства: залежність селянина від громади. Буржуазні реформи 1860–1870-х років. Земська реформа 1864 р. Судова реформа 1864 р. Реформування освіти за «Положенням про народні школи» 1864 р. Реформа вищої школи 1868 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа 1874 р.

Процес становлення та консолідації української нації.

Територія, населена українцями, чисельність та етнічний склад населення України. Роль робітничого класу, селянства та української буржуазії в соціальній структурі народонаселення та економіці України. Роль української інтелігенції у піднесенні національної свідомості українського народу.

Поява узагальнюючих праць з історії, етнографії, фольклору України: М. Грушевського, П. Куліша, Я. Головацького, М. Драгоманова, П. Чубинського та інших.

Формування української літературної мови. Створення наукових мовознавчих праць та навчальних посібників з історії та граматики української мови: О. Потебні, П. Житецького, А. Кримського та інших. Класична українська художня література: П. Мирний, М. Коцюбинський, Л. Українка, І. Франко, І. Нечуй-Левицький та інші.

Роль економічних чинників у процесі консолідації української нації.

Суспільно-політичний і національний рух в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст.

Місце української громади Петербурга в загальногромадівському русі. Склад української громади Петербурга та її діяльність. Заснування і напрям роботи журналу «Основа» (1861–1862 рр.).

Перший етап громадівського руху (рубіж 1850-60-х – друга половина 60-х років): початок громадівського руху. «Хлопомани». Арешт братів Рильських, Чубинського та інших громадівців. Валуєвський циркуляр 1863 р. про переслідування української мови. Спад громадівського руху.

Другий етап громадівського руху (кінець 1860-х – поч. 1890-х років): відновлення і характер громадівського руху. Участь громадівців у відкритті колегії Г. Галагана, створенні історичного товариства Нестора-літописця, відкритті Південно-західного відділу Російського географічного товариства та в інших громадсько-політичних акціях. Діяльність М. Драгоманова. Заборона українського слова Емським указом 1876 р. Переслідування громадівців.

Активізація студентського руху в 1890-х роках: створення і діяльність «Братства тарасівців». Діяльність українських студентських громад у другій половині 1890-х років.

Опозиційна діяльність земств: опозиційна діяльність чернігівських земців до 1878 р. Земська опозиція.

Народницький рух у 1871–1878 рр.: гуртки «чайківців». «Ходіння у народ». Діяльність «Землі і волі». Діяльність «південних бунтарів» та «чигиринська змова» 1877 р. Перехід землевольців до політичного терору та масовий наступ на них.

Рух радикалів-демократів (народників) у 1879–1889 рр.: розпад організації «Земля і воля» на «Народну волю» і «Чорний переділ». Діяльність народовольських організацій. Діяльність чорнопередільських організацій. Зв'язки громадівських і народницьких організацій: співпраця громадівців і народників Києва, Одеси, Єлисаветграда, Харкова та інших міст.

Західноукраїнські землі у XIX століття

Територія, населення та адміністративний устрій західноукраїнських земель. Соціально-економічна політика Австрійської монархії. Стан економіки. Посилення соціального і національного гноблення народних мас. Селянських рух у Галичині і на Буковині. Виступи селян Закарпаття. Національно-духовне піднесення на західноукраїнських землях: пробудження серед західноукраїнської інтелігенції інтересу до національної історії та мови. Діяльність І. Могильницького, Д. Зубрицького. «Руська трійця». Політизація західноукраїнського національно-визвольного руху під час революції 1848 р.: вимога 19 квітня львівських

українців до австрійського цісаря. Створення 2 травня Руської ради, місцевих рад та їх завдання. Діяльність польської Ради Народової. Створення 23 квітня Руського собору та його завдання. Слов'янський з'їзд у Празі. Представництво українського населення у першому австрійському парламенті. Створення «Галицько-Руської матиці». Перехід реакції у наступ проти революційних здобутків 1848 р. Селянський рух.

Еволюція державного устрою Австрійської імперії: скасування конституції 1849 р., становище Галичини в складі Австрійської імперії до 60-х років. Становище Галичини згідно «Федеративної конституції» 1860 р. Державний устрій імперії за Конституцією 1867 р. та місце у ній Галичини.

Економічне становище Галичини, Буковини і Закарпаття: скасування панщини, зміни у землеволодінні, землеробстві й робочій силі. Становище на транспорті. Промислова відсталість Західної України.

Соціальні конфлікти: страйки друкарів Львова у 1870 р. і 1871 р. та робітників швейних майстерень. Страйк нафтовиків у 1884 р. та інші виступи. Селянські виступи. Віча як форма боротьби селян за економічні і політичні права.

Трудова еміграція українців на американський континент: переселення українців у Бразилію, Аргентину, Уругвай, Венесуелу та інші країни Латинської Америки. Українські емігранти у США і Канаді. Чисельність і заняття переселенців у Америці.

Україна в Першій світовій війні

Українське питання в міжнародних відносинах передвоєнного часу. Причини війни та її початок. Військові дії на території України 1914–1915 рр. Українські січові стрільці. Національно-визвольний рух у роки Першої світової війни. Повсякденне життя в умовах війни. Виникнення нових українських громадських організацій і партій та їх ставлення до війни. Антивоєнний рух українського населення. Згорання військових дій. Участь української делегації у міжнародних мирних переговорах. Брестський мир 9 лютого 1918 року.

Українська революція: доба Центральної Ради

Відродження української державності. Центральна Рада на шляху автономістсько-федералістської орієнтації: перші політичні маніфестації в Україні; всеукраїнський національний конгрес та його рішення; всеукраїнські з'їзди селян, робітників, військовиків; обґрунтування автономних прав українського народу – I Універсал ЦР; утворення Генерального секретаріату.

Радикалізація політичної боротьби в Україні влітку – восени 1917 р.: переговори ЦР із Тимчасовим урядом; II Універсал Центральної Ради; загальноросійський революційний рух в Україні; Ради робітничих і солдатських депутатів; збройний виступ самостійників; наступ антиукраїнських сил у липні-серпні 1917 р.

III Універсал Центральної Ради. Конфлікт Раднаркому з Центральною Радою.

Політична криза в УНР наприкінці 1917 – початку 1918 року. IV Універсал УЦР та його історичне значення; Перша радянсько-українська війна. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад. Проголошення Радянської влади в Україні; ультиматум Раднаркому УЦР; наступ військ Муравйова на Київ; бій під Крутами; радянська окупація України; Селянський повстанський рух на початку 1918 року.

Падіння Української Центральної Ради. Здобутки і уроки боротьби за українську державність на демократичному етапі Української революції.

Українська Держава П. Скоропадського

Державний переворот в Україні 29 квітня 1918 р. Ставлення до перевороту українських політичних партій і громадських організацій. Українська держава П. Скоропадського. Організація державної влади «Грамота до всього українського народу» і «Закони про тимчасовий державний устрій України» гетьмана П. Скоропадського. Утворення гетьманського уряду (Рада Міністрів) та його склад. Внутрішня політика гетьманської влади. Шляхи вирішення аграрного питання, робітниче питання, військове будівництво, національно-культурна політика урядів П. Скоропадського. Окупаційна німецька влада в Україні. Повстанський селянський рух 1918 року. Боротьба проти режиму П. Скоропадського. П. Скоропадський і опозиційні сили. Утворення УНДС.

Зовнішня політика уряду П. Скоропадського. Відносини з Німеччиною, Радянською Росією, країнами колишньої Російської імперії. Українська держава у системі міждержавних Європейських відносин.

Організація Директорії 13 листопада 1918 року. Військове повстання проти гетьманату та його повалення.

УНР в період Директорії та боротьби за українську державність

Перехід влади до Директорії. Перша декларація Директорії 26 грудня 1918 року. Відновлення Української Народної Республіки. Проголошення злуки УНР та ЗУНР. Організація уряду Директорії - Ради Міністрів. Органи державної влади в губерніях і повітах. Трудовий конгрес. Трудові ради.

Стан економіки. Земельна політика та земельне законодавство. Політика щодо робітників. Військові сили Директорії. Отаманщина. Директорія і українські політичні партії. Національна політика. Утворення української автономної православної церкви (УАПЦ).

Зовнішня політика Директорії. Директорія і Радянська Росія. Оголошення війни Радянській Росії 16 січня 1919 р. Директорія і Антанта. Встановлення дипломатичних відносин Директорії з країнами Європи. Наступ радянських військ проти військових сил Директорії. Утворення 4 січня 1919 рішенням Реввійськради РРФСР Українського фронту на чолі з В. Антоновим-Овсієнком. Наступ Українських повстанських дивізій на Київському та Харківському напрямках. Військові дії на Правобережній Україні. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Керівники повстанців Н. Махно, Н. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений).

Зайняття України військами Денікіна. Політика Денікіна. Боротьба проти окупації. Поразка військ Директорії. Варшавський договір 1920 року.

Українська РСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929 – 1938 рр.)

Суперечливість суспільно-політичного розвитку України. Посилення централізму, згортання демократії, підпорядкування Рад та громадських організацій диктатурі РКП(б). Формування командно-адміністративної системи та її основні риси. Створення бюрократичної владної піраміди на чолі з Й. Сталіним. Тоталітарний режим та його вплив на громадське життя. Масові політичні репресії: «Шахтинська справа», «Справа СВУ» та ін. Розгром української автокефальної церкви. Репресії проти священнослужителів. Соціальна незахищеність людини. Розгром національної культури. Обмеження прав національних республік. Теоретичне обґрунтування та функції репресій. Конституція УРСР 1937 р. Проголошення в Конституції принципів «соціалістичної демократії», прав і свобод громадян і зведення їх нанівець на практиці. Загальна характеристика побудованого на кінець 1930 років в УСРР суспільства.

Суцільна колективізація сільського господарства в Україні

Прийняття курсу на суцільну колективізацію сільського господарства. Стратегія і тактика проведення колективізації. Політика «ліквідації куркульства як класу» в Україні. Масовий тиск на селянство.

Дезорганізація і падіння сільськогосподарського виробництва. «Розселянювання» українського села та наслідки вилучення хліба у населення. Підпорядкування колгоспів командно адміністративній системі. Паспортна система в містах та закріплення селян за колгоспами. Руйнування селянського укладу життя. Голодомор 1932–1933 років та його соціально-демографічні наслідки.

Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1920-1939 рр.)

Східна Галичина, Північна Буковина, Закарпаття в складі іноземних держав. Стан промисловості і сільського господарства. Соціально-економічна політика на українських землях. Масове безробіття. Національний гніт. Утиски української культури і мови. Еміграція українців до Америки, Канади та Австралії.

Національно-визвольний рух в західноукраїнських землях. Революційний виступ робітників м. Львова у квітні 1936 р.

Діяльність українських громадських організацій і політичних партій. (УНДО, «Українське робітничо-селянське соціалістичне об'єднання» – «Сельроб» та ін.).

Утворення ОУН (1929 р.). Греко-католицька церква на західноукраїнських землях. А. Шептицький.

Україна напередодні та у роки Другої світової війни. Включення Західної України до складу УРСР

Політичний розвиток країни. Проголошення Сталіним побудови соціалізму в Радянському Союзі. Конституція СРСР 1936 року. Конституція УРСР 1937 року.

Промисловість та сільське господарство України в умовах підготовки країни до війни. Вступ Червоної Армії до Східної Галичини. Народні збори Західної України 26–28 жовтня 1939 р. та їх наслідки. Рішення позачергової П'ятої сесії Верховної Ради СРСР та Постанова позачергової III сесії Верховної Ради УРСР (15 листопада 1939 р.) про «возз'єднання» Західної України з Радянською Україною. Інкorporація до складу УРСР Північної Буковини та Бессарабії у 1940 році.

Початок соціально-економічних перетворень у західних областях УРСР. Створення нових громадських організацій. Перші кроки у здійсненні культурного будівництва. Репресії щодо української інтелігенції. Масові арешти, розстріли та депортація громадян.

Українські землі у роки Другої світової війни

Початок війни. «Українське питання» у планах воюючих країн. Оборонні бої Південно-Західного та Південного фронтів у 1941 році. Оборона Києва та інших міст. Битва в Зеленій брамі влітку 1941 року. Встановлення окупаційної влади в Україні. Суть окупаційного режиму. Боротьба з окупантами. Політика Німеччини щодо національної боротьби ОУН. Радянський підпільний та партизанський рух. «Рейкова війна» партизанів в тилу ворога. Боротьба ОУН-УПА з окупантами на теренах України. Визволення Лівобережної України і Донбасу. Битва за Дніпро. Визволення Києва у 1943 р. Україна у завершальний період війни. Розгортання боїв на Правобережжі взимку 1944 р. Корсунь-Шевченківська битва, визволення Одеси. Перемога в Криму.

Початок відбудови промисловості і сільського господарства в УРСР у 1943 році. Поновлення діяльності колгоспів та МТС. Відбудова промисловості УРСР. Повоєнні репресії в Україні. Розгортання колективізації у західних областях України. Репресії проти селян. Спротив ОУН тоталітарному радянському режиму.

УРСР в перше повоєнне десятиліття 1945 – 1955 рр.

Міжнародне становище України у повоєнний час. Завершення об'єднання українських земель у складі УРСР. Врегулювання територіальних питань між Україною і Польщею. Операція «Вісла» (1947 р.). Участь України в організації ООН. Створення і діяльність товариства культурних зв'язків із зарубіжними країнами.

Повоєнні п'ятирічки. Відбудова і реконструкція промисловості. Індустріалізація західних областей УРСР. Стан сільського господарства та заходи по його відбудові. Голод 1946–1947 рр. Заходи по відновленню матеріально-технічної бази сільського господарства. Підсумки відбудови сільського господарства.

Суперечливість суспільно-політичного життя в Україні. Зміцнення командно-адміністративної системи. М. Хрущов, Л. Каганович, Л. Мельников – провідники сталінського тоталітарного режиму в Україні.

Репресивні дії державних каральних органів. Депортація населення західних областей. Львівський церковний собор 1946 року – ліквідація греко-католицької церкви в Україні. Збройний спротив формувань ОУН-УПА.

Посилення репресій у другій половині 40-х – на початку 50-х років, «жданівщина» в Україні. Постанови ЦК КП(б)У «Про перекирчування і помилки у висвітленні історії української літератури в «Нарисі історії української літератури», «Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії Наук України». Розгром генетики, нападки на кібернетику, кампанія проти «космополітизму» в УРСР.

УРСР в другій половині 1950-х – першій половині 1980-х рр.

XX з'їзд КПРС про культ особи Сталіна. Непослідовність і незавершеність процесів демократизації суспільних відносин. Збереження авторитарно- бюрократичної системи управління в СРСР.

Спроби реформ М. Хрущова в промисловості і сільськогосподарському виробництві. Труднощі забезпечення населення УРСР продовольством. Зародження правозахисного руху. «Українська Робітничо-Селянська Спілка», дисидентські організації.

Жовтневий пленум ЦК КПРС 1964 року. Усунення від влади М. Хрущова. Прихід до влади Л. Брежнєва. Необхідність прискорення науково-технічного прогресу та його гальмування тоталітарною системою. Ставка на екстенсивний шлях розвитку економіки. Невиправдано велике розширення видобувних галузей, енергетики, військово-промислового комплексу. Відставання галузей, що працювали на добробут народу. Виснаження природних ресурсів України. Початок екологічної кризи в Україні.

Розробка і прийняття нової Конституції УРСР 1978 р. Декларативний характер Конституції. Національно-визвольний рух. Посилення ідеологічного тиску на життя українського суспільства. Активізація опозиційного руху в другій половині 1960-х на початку 70-х років. В. Чорновіл, Л. Костенко, В. Стус, О. Бердник, П. Григоренко, С. Хмара, Л. Лук'яненко.

Освіта, наука, культура. Суперечливість духовного життя суспільства. Вплив негативних факторів на розвиток культури. «Злиття націй» на тлі гальмування розвитку національних мов і культур. Посилення русифікації в Україні.

Українська РСР в роки «перебудови» (друга половина 80-х – початок 90-х рр.)

Україна в міжнародних відносинах. Міжнародне економічне співробітництво. Розширення зв'язків УРСР із зарубіжними країнами та діаспорою. Участь України у міжнародних програмах, розв'язанні глобальних проблем сучасності.

Суспільне життя. Необхідність докорінної перебудови суспільства. М. Горбачов. Квітневий (1985 р.) Пленум ЦК КПРС. Проголошення курсу на перебудову та її основні напрямки. Обмеженість реформаційного курсу перебудови. Спроби реформ суспільної системи. Посилення суспільної активності населення в Україні. Критика тоталітаризму та викриття злочинів комуністичної системи.

Народження НРУ та його перетворення в опозиційну КПРС силу. Перші кроки становлення багатопартійності. Перші кроки у демократизації суспільного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР.

Кризовий стан економіки. Чорнобильська катастрофа 1986 року. Її причина та наслідки. Пошуки виходу з економічної кризи. Прийняття законів про власність, про землю, про кооперацію, про індивідуальну трудову діяльність та ін. Закон «Про економічну самостійність Української РСР». Перехід підприємств на госпрозрахунок і самофінансування. Нові форми організації трудової діяльності.

Стан сільського господарства. Курс на розвиток різних форм господарювання на селі. Загострення продовольчої проблеми. Сфера побутового обслуговування населення. Товарна криза. Ріст цін та інфляція. Падіння життєвого рівня населення.

Стан розвитку освіти, науки та культури. Відсталість їх матеріального забезпечення та недостатній рівень розвитку. Стан шкільного навчання. Вища і середня школа. Галузева наука. Література і мистецтво. Повернення в літературу «репресованих» творів. Участь української творчої інтелігенції у громадському житті.

Поглиблення кризи тоталітарного суспільства в СРСР. Проголошення незалежної України 24 серпня 1991 року

Посилення соціальної напруги у суспільстві влітку 1991 р. Прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної та економічної незалежності республіки.

Спроба серпневого перевороту 1991 р. у Москві та його наслідки для України. Надзвичайна сесія Верховної Ради України 24 серпня 1991 р. Схвалення Акту проголошення незалежності України та його історичне значення. Україна – незалежна держава.

Україна на шляху розбудови незалежної держави 90-ті роки ХХ– перша чверть ХХІ століття)

Всеукраїнський референдум та вибори президента України 1 грудня 1991 року.

Денонсація договору 1922 року про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав (СНД) 1991 року. Затвердження державної символіки України.

Створення правової бази розвитку України як незалежної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування збройних сил, СБУ, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці гривни.

Прийняття Верховною Радою України нормативних актів щодо реформування економіки. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Пошуки виходу з економічної кризи.

Багатопартійність в Україні. Головні політичні партії та політичні об'єднання, їх платформи, участь у виборах до Верховної Ради України.

Прийняття Конституції України 1996 р. Політична реформа в Україні.

Концепція зовнішньої політики України. Її входження у світове співтовариство. Програма «Партнерство заради миру». Участь у програмах ООН. Участь у миротворчих операціях ООН.

Загострення політичної ситуації в Україні восени 2001 – навесні 2002 року. Вибори Президента України 2004 року. В. Ющенко, В. Янукович, Ю. Тимошенко. Зростання громадської активності українців. «Помаранчева революція» 2004 року. Вибори до Верховної ради України 2007 року.

Соціально-економічне становище України 2007–2010 рр. Президентські вибори 2010 року. Політика уряду президента В. Януковича 2010–2013 років.

Революція Гідності та війна на сході України

Євроінтеграційні процеси часів В. Януковича. Рішення Кабінету Міністрів України про призупинення процесу підготовки до підписання угоди про Асоціацію між Україною та Євросоюзом. Протестний рух активної молоді на Майдані Незалежності у Києві 21–30 листопада 2013 року. Силовий розгін мітингарів 30 листопада 2013 року, радикалізація суспільства. Сутички правоохоронців і протестувальників на вулицях Києва. Формування активу протестного Майдану, перші вимоги. Сутички революційного активу Майдану та спецпризначенців з «Беркута» на вулиці Грушевського у Києві. Початок революційного руху в містах України. Реакція на події у Києві на заході та на сході держави.

Реакція європейських держав, США та Російської Федерації на події, що відбувалися у Києві наприкінці 2013 – на початку 2014 року. Позиція лідерів Майдану та позиція перших осіб держави – В. Януковича, М. Азарова, В. Рибака, С. Арбузова та інших.

Поява в ЗМІ терміну «революція гідності». Перші жертви революції – С. Нігоян, М. Жизневський, Р. Сенік та інші. Розстріли протестувальників на вулицях Києва. Небесна сотня. Реакція влади на криваві події у Києві. Відсторонення В. Януковича від влади 22 лютого 2014 року. Формування революційних органів влади.

Початок сепаратистського руху на сході України та в Криму. Окупація та анексія Криму Російською Федерацією. реакція на подію з боку європейських держав та США, позиція ООН щодо анексії Криму Росією (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про підтримку територіальної цілісності України від 27 березня 2014 року).

Спроба реалізації проекту т. зв. «русской весны» на сході України, захоплення приміщень органів влади та силових структур проросійськими активістами, спроба штурмів військових частин. Початок Антитерористичної операції. Російська агресія на сході України, початок гібридної війни. Реакція ООН, європейської спільноти та США на події на сході України. Іловайський котел, події в районі Дебальцево, героїчна оборона Луганського та Донецького аеропортів, героїзм кіборгів. Патріотичний та волонтерський рух в Україні. Спроба розв'язати військовий конфлікт на території України за сприяння міжнародних посередників. Діяльність Мінської четвірки.

Внутрішньополітичне життя країни у 2014–2016 рр. Президентські та парламентські вибори 2014 року. Формування уряду на чолі з А. Яценюком. Відновлення курсу на євроінтеграцію. Початок реформ в Україні: плани, очікувані результати, хід, труднощі. Початок декомунізації в Україні. Декомунізація народна та бачення декомунізації Українським інститутом національної пам'яті. Урядова криза березня-квітня 2016 року, формування уряду на чолі з В. Гройсманом.

Президентські вибори в Україні у березні – квітні 2019 року. Перші кроки президентства

Оборона державності України в роки розв'язаної росією конвенційної війни (2022–2026 рр.).

Розв'язання путінською росією гарячої фази війни в Україні 24 лютого 2022 року.. Оборонні бої та Харківська визвольна операція. Волонтерство 2022 р. Злочини «руського мира» в Україні. Утворення антипутінської коаліції. Визволення Київщини та Харківщини у 2022 році. Військові дії 2023 року. Оборона Півдня та Сходу України у 2024 році. Оборона України у 2024 – 2026 роках. Економічний стан України у роки війни. Лідерство країн європейської ліги охочих та політика США. Особливості оборонних військових операцій ЗСУ у 2026 році.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО II РОЗДІЛУ

- Бажан О. Г., Данилюк О. В. Український національний рух: основні етапи і тенденції розвитку (кінець 1950х 1980ті рр.). Київ, 2000. 232 с.
- Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941 – 1945. Київ, 2000.
- Бойко О. Д. Історія України: підручник. Київ: Академ-видав, 2012. 702 с.
- Бойко О. Д. Історія України. Київ: Вид. центр «Академія», 2002. 565 с.
- Голубець М. Велика історія України. У 2-х томах. Київ, 2019. 400 с.
- Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал., 2022. 408 с.
- Журавський В. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. Київ, 2002.
- Історія України. Курс лекцій. Київ, «Фенікс», 2015. 376 с.
- Кармазіна М. С. Між історією і політикою. Київ: ШІЕНД ім. Кураса НАН України, 2015. 560 с.
- Кондратюк К. К. Новітня історія України. 1914 – 1945 рр.: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. 260 с.
- Лановик Б., Назарович А. Історія України. Київ: Знання-Прес, 2006. 598 с.
- Литвин В. Історія України. Київ: Наук, думка, 2006. 728 с.
- Лоза Ю. Історичний Атлас України. Київ: Мапа, 2015. 320 с.
- Магочій Павло-Роберт. Історія України / Переклад з англ. Київ: Критика, 2007. 639 с.
- Мицик Ю., Бажан О. Історія України. Навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2015. 680 с.
- Мицик Ю. А., Бажан О. Г., Власов В. С. Історія України. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 576 с.
- Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Косква: Лисенко М. М., 2010. 590 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. Харків, 2016. 496 с.
- Плохій С. Українська Клію. Нариси про історію, істориків та пам'ять. Київ, 2022.
- Русначенко А. Від імперії до України. Київ, 2009.
- Солдатенко В. Ф. Україна: політична історія ХХ поч. ХХІ ст. Київ, 2007.
- Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурс і практика. Київ, 2015. 420 с.
- Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання. Київ, 2015. 160 с.
- Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій. Київ, 2009.
- Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історія про славу, трагедії та мужність. Київ: Клію, 2015. 424 с.
- Филипчук О. Забутий святий. Князь Володимир Великий між Сходом і Заходом. Київ, 2020.
- Черкашина Н. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. Київ, 2005. 289 с.
- Швагуляк М. Історичні студії: Українці на роздоріжжях та крутих поворотах історії (друга половина ХІХ перша половина ХХ ст.). Львів: Тріада-плюс, 2013.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Генеза, 2005. 175 с.

Онлайн-ресурси:

Американська історична асоціація (США): <https://www.historians.org>

Британське королівське історичне товариство: <https://royalhistsoc.org>
Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»: URL: <https://ivinas.gov.ua/>
Електронна бібліотека (Україна): URL: www.lib.com.ua/
Інститут історії України НАН України: URL: www.history.org.ua/
Міжнародний комітет історичних наук: URL: www.cish.org/
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: URL: www.nbuv.gov.ua
Національна історична бібліотека України: URL: <https://nibu.kyiv.ua/>
Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький):
URL: <https://library.kr.ua/>
Організація американських істориків: <https://www.oah.org>
Польське історичне товариство: <http://www.pth.net.pl>
ACLS History E-Books Project (США): URL: www.historyebos.org/
Hartford Web Publishing (США): URL: www.hatforf.hwp.com/

РОЗДІЛ 3. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Первісне суспільство

Періодизація історії людства. Історичні джерела. Походження людини. Залюднення Європи. Найвідоміші стоянки первісних людей на території Європи. Поява людини сучасного типу. Форми господарювання первісної людини. Родова організація суспільства. Духовна культура і вірування людей за первісних часів.

Давній Єгипет

Утворення держави в Єгипті. Влада та господарське життя у Давньому Єгипті. Посилення Єгипту в III тис. до н.е. Будівництво пірамід. Розквіт Єгипту у II тис. до н.е. за часів Середнього та Нового царств. Релігія, міфологія та культура Давнього Єгипту. Наукові знання. Писемність і освіта. Архітектура та мистецтво.

Давня Месопотамія

Найдавніші держави Двोरіччя. Перші деспотії. Давній Вавилон. Ассирія. Нововавилонське царство у першій половині I тис. до н.е. Матеріальний побут. Науково-практичні знання. Релігійно-міфологічні уявлення. Література.

Давня Індія та Китай

Індська цивілізація. Прихід аріїв (Ведійська цивілізація). Індія у I тис. до н.е. Варни та касты. Релігія та культура Давньої Індії. Давній Китай. Утворення перших держав. Імперії Цінь та Хань. Релігія та культура Давнього Китаю.

Давня Греція

Мінойська та Мікенська цивілізації. Становлення полісу. Давня Спарта. Утворення Афінської держави. Велика грецька колонізація. Греко-перські війни. Афінська демократія за часів Перикла. Криза грецького полісу та піднесення Македонії. Підкорення Греції Філіпом II і походи Александра Македонського. Елліністичний етап в історії Греції. Культура Давньої Греції. Давньогрецька міфологія і релігія. Виникнення науки. Театр. Архітектура і скульптура. Олімпійські ігри.

Давній Рим

Рим царської доби. Римська республіка V–I ст. до н. е. Боротьба Риму за панування у Середземномор'ї. Становлення імперії. Римська імперія доби принципату та домініату. Виникнення християнства і християнізація Римської імперії. Розпад Римської імперії на Західну та Східну (Візантію). Падіння Західної Римської імперії. Культура Риму. Наука і мистецтво. Основні архітектурні пам'ятки.

Формування феодальних відносин у Західній Європі (на франкських матеріалах VI–IX ст.)

«Велике переселення народів» і утворення варварських королівств на території Західної

Римської імперії. Виникнення держави франків. Державне управління і посилення королівської влади. Господарське життя і соціальна структура франків за матеріалами «варварських правд». «Салічна» і «Рипуарська» правди. «Варварські правди» як історичні джерела. Право і суд у варварському ранньофеодальному суспільстві.

Сутність і результати процесу феодалізації. Проблема генезису феодалізму в історичній науці. Військова реформа Карла Мартела та її наслідки. Франкська феодальна вотчина за матеріалами документів «Капітулярій про помістя» та «Сен-Жерменський поліптих». Політична історія Каролінгів. Виникнення імперії Карла Великого та її розпад.

Походження ісламу та своєрідність арабо-мусульманської цивілізації VII – XIII ст.

Араби в доісламський період. Передумови створення Ісламу. Діяльність Пророка Мухамеда. Характерні риси Ісламу. Створення держави у арабів та її особливості. Право в системі Ісламської цивілізації.

Специфіка арабсько-мусульманського образотворчого мистецтва. Мусульманська архітектура.

Роль арабської мови. Література і фольклор.

Завоювання арабів. Арабські халіфати, їх устрій. Політична історія халіфатів.

Монгольсько-татарський фактор в історії Північно-Східної Русі

Виникнення монгольської держави, її військово-політичний та господарський устрій.

Початок монгольських завоювань в Азії.

Нашестя монгольських військ під орудою хана Батия в середині XIII ст. на руські землі, його наслідки. Створення Золотої Орди. Запровадження на руських землях практики збирання данини як форми специфічних відносин між Руссю та Ордою. Система баскакта. Система ярликів на княжіння як фактор політичного впливу Орди на Русь. Запровадження 1261 р. у Сараї місії руської церкви, отримання митрополитом 1279 р. ханської охоронної грамоти. Прийняття ханом Узбеком ісламу і початок формування в руських землях визвольної ідеології проти залежності від Орди. Іван Калита. Перелом у стосунках 1380 р. на Куликовському полі. Остаточна ліквідація «ярма» у 1480 р.

Великі географічні відкриття

Передумови Великих географічних відкриттів. Пошук нових шляхів на Схід. Відкриття португальців і іспанців. Плавання Васко да Гама, Х. Колумба, Ф. Магеллана. Колонізація європейцями Америки, Азії, Африки. Становлення світового ринку. Пожвавлення морської торгівлі. Наукове та економічне значення Великих географічних відкриттів. Боротьба європейських держав за колонізаційний розподіл світу. Участь Іспанії, Португалії, Англії, Франції, Голландії в цьому процесі.

Культура країн Західної Європи епохи Відродження (XVI–XVII ст.)

Сутність культури Відродження (Ренесанс). Ідеологія гуманізму. Поява творчої інтелігенції. Револуція в галузі астрономії – відкриття геліоцентричної системи. Внесок в розробку цієї системи Н. Коперника, Д. Бруно, Г. Галілея, І. Кеплера. Занепад схоластики. Розвиток наукового досвіду. Свіська філософія.

Образотворче мистецтво і література в провідних західноєвропейських країнах: Німеччина, Італія, Іспанія, Англія, Франція. Діячі Відродження: У. Шекспір, М. де Сервантес, Лопе де Вега, Веласкес, Мікеланджело, Рафаель, А. Дюрер, Ф. Рабле, М. Монтень, Леонардо да Вінчі, П. П. Рубенс, Рембрандт ван Рейн та ін.

Війна за незалежність і утворення США

Соціально-економічний розвиток Північноамериканських колоній Великої Британії до 70-х рр. XVIII ст. Зростання опозиційних і революційних настроїв у колоніях. Діячі американського Просвітництва – Бенджамін Франклін, Томас Джефферсон, Томас Пейн.

Війна за незалежність північноамериканських колоній 1775–1783 рр. Лоялісти –люди, лояльні до англійського короля та парламенту. Патріоти. Військова тактика Джорджа Вашингтона. Прийняття конгресом «Декларації незалежності» 1776 р.

Перемінні успіхи у ході воєнних дій. «Збройний нейтралітет» Росії і його значення.

Вступ у війну з Англією Франції, Іспанії, Голландії. Підписання мирного договору США з Англією у 1783 р. Визнання США незалежною державою. Відміна рабства. Прийняття федеральної Конституції 1787 р. та її значення. Прийняття «Білля про права». Президентство Дж. Вашингтона (1789–1797)рр.

Французька революція кін. XVIII ст. та її роль в історії людства.

Криза французького абсолютизму кін. 80-х рр. XVIII ст. Французьке Просвітництво. Початок революції та її перший період. Взяття Бастилії 14 липня 1789 р. Діяльність Установчих зборів. При владі велика буржуазія. Поміркованість аграрної реформи.

«Декларація прав людини і громадянина». Ж. П. Марат та його газета «Друг народу». Виникнення Якобінського клубу. Втеча Людовика XVI і підйом республіканського руху. Розстріл на Марсовому полі. Конституція 1791 р. Початок революційних війн. Позиція жирондистів і якобінців щодо питання про війну.

Народне повстання 10 серпня 1792 р. і повалення монархії.

Другий період революції. При владі жирондисти – представники великої торговельно-промислової та землевласницької буржуазії. Перемога при Вальмі. Відкриття і діяльність Конвенту. Страта Людовика XVI. Контрреволюційний заколот у Вандеї. Боротьба жирондистів і якобінців. «Шалені» та їх програма. Невирішеність аграрного питання.

Народне повстання 31 травня – 2 червня 1793 рр. Третій період революції. Якобінська диктатура як влада середньої та дрібної буржуазії. Вирішення аграрного, продовольчого та релігійного питання. Конституція 1793 р. Органи революційної диктатури якобінців і революційний терор. Розпад якобінського блоку. Розгром руху «шалених», ебертистів і дантоністів. Перемога французьких республіканських військ.

Вплив Французької революції на держави Західної Європи та Північної Америки.

Промислова революція у країнах Західної Європи.

Винайдення робочих машин та парового двигуна як початок промислової революції в к. XVIII – на поч. XIX ст.

Революція у легкій промисловості. Джерела накопичення початкового капіталу –грабунок колоній та прибутки купців. Вивільнення селянства для промислового виробництва.

Сполучення винахідництва з науковими знаннями у XIX ст. Прискорення розвитку важкої промисловості. Винайдення способів виробництва сталі та чавуну. Концентрація робочої сили на великих механізованих підприємствах.

Розвиток транспорту та засобів зв'язку. Винайдення парового залізничного транспорту Дж. Стефенсоном. Створення Р. Фултоном першого пароплава. Відкриття Ф. Сільвою у 1785 р. телеграфної лінії. Апарат С. Морзе. Становлення і розвиток хімічної промисловості.

Соціальні наслідки промислової революції. Зростання міст. Збільшення найманих працівників у промисловості.

«Віденська система» в Європі

Наслідки наполеонівських війн для країн Європи. Скликання та робота Віденського конгресу, його основні завдання. Позиції Росії, Англії, Пруссії, Австрії щодо післявоєнного територіального устрою Європи. Рішення конгресу з польського, німецького, італійського питань. Відновлення державної самостійності Голландії та Швеції.

«Сто днів» Наполеона Бонапарта. Битва при Ватерлоо. Утворення Священного Союзу, його принципи та цілі. Конгреси в Карлсбаді, Відні, Троппау. Придушення революцій в Італії, Португалії, Неаполі й П'ємонті. Позиція Франції щодо національно-визвольних рухів у країнах Латинської Америки.

Протиріччя між країнами всередині Священного Союзу. Вихід Англії з Союзу та його розпад.

Європейські революції 1848–1849 рр.: їх рушійні сили та значення.

Загальні причини революцій: реакційні феодально-абсолютистські порядки та режими, соціальне та національне гноблення.

Рушійні сили революцій, роль «третього стану». Загострення ситуації напередодні

революцій.

Франція. Повалення монархії Луї Філіпа. Проголошення 2-ї республіки. Діяльність Тимчасового уряду. Вибори до Установчих зборів. Конституція 1848 р., обрання президента. Загострення політичної боротьби. Державний переворот 1851 р.

Німеччина. Особливості революції в Німеччині, її завдання. Два центри революційних подій. Франкфуртський парламент. Питання об'єднання Німеччини. Конституція 1849 р.

Італія. Особливості революції в Італії, її завдання. Центри революційних подій; об'єднавчий рух італійських областей проти Австрії. Невдача антиавстрійської боротьби.

Австрійська імперія. Особливості революції, її завдання. Центри революційних подій. Зростання національно-визвольного руху в слов'янських землях. Слов'янський з'їзд в Празі 1849 р. Березневі події в Угорщині. Демократичні перетворення. Боротьба за визнання незалежності. Створення Національного уряду та національної армії Угорщини.

Причини поразки революції та її історичне значення.

США у першій половині XIX ст. Громадянська війна і реконструкція США у 1861–1865 рр.

Назрівання конфлікту між Північчю та Півднем. Дві суспільні системи. Нерішучість буржуазії Півночі та її військові поразки. Початок ведення військових дій «по революційному». Закон про гомстеди – формування фермерського господарства. Скасування рабства. Перелом у ході військових дій. Перемога Півночі. Вбивство Лінкольна.

Реконструкція Півдня 1865–1877 рр. Поправки до Конституції, що утверджували права чорного населення. Аграрне питання на Півдні. Зменшення впливу республіканської партії на народні маси.

Значення громадянської війни і Реконструкції Півдні в історії США.

Третя республіка у Франції 1871–1914 рр.

Економічні наслідки франко-німецької війни 1870–1871 рр. Уповільнення темпів економічного розвитку. Промислове піднесення наприкінці XIX – на початку XX ст. Кредитно-грошовий капітал у Франції і його вплив на політику уряду. Перехід до протекціонізму у зовнішній торгівлі. Аграрна криза. Соціальні і демографічні процеси у французькому селі.

Клерикально-монархічна реакція першої половини 70-х рр. XIX ст. «Республіка без республіканців». Конституція 1875 р. Помірковані республіканці при владі. А. Гамбетта. Корупція держави і міністерська «чехарда». Політичні кризи 80–90-х рр. XIX ст. Жорж Булане. Буланжизм 1886 – 1889. Справа Вільсона. «Панама». Зростання мілітаристських і шовіністських настроїв у французькому суспільстві з 90-х рр. XIX ст. Справа Дрейфуса (1894–1906). Пацифістський рух. «Казус Мільєрана». Правління радикалів. Лівий блок. Ж. Жорен. Президентство Р. Пуанкаре.

Зовнішня і колоніальна політика Франції.

Велика Британія у 1870–1914 рр.

Втрата Великою Британією світової промислової гегемонії. Утворення і посилення монополій. Загострення боротьби за панування на світовому ринку між Британією та Німеччиною. Необхідність реформ в країні.

Позиції ліберальної і консервативної партій. Реформи кабінету В. Гладстона в галузях освіти, армії, державної адміністрації. Узаконення тред-юніонів. Антимонопольна кампанія Гладстона і поразка на виборах 1874 р.

Політика консерваторів. Б. Дізраелі. Закон «Про підприємців і робітників». Розкол ліберальної партії і утворення лібералів – юніоністів. Д. Чемберлен. Причини послаблення ідеології лібералізму. Виборча реформа 1884 р. Посилення позиції консерваторів у 80–90 рр. XIX ст. Кінець вікторіанської епохи.

Внутрішня політика кабінету А. Бальфура. Парламентські вибори 1905 р. Ліберальний кабінет Г. Кембелла – Баннермана. «Народний бюджет» Д. Ллойд-Джорджа. Кабінет Г. Асквіта. Криза британського парламентаризму і парламентська реформа 1911 р. в Англії. Політична криза в Англії напередодні Першої світової війни. Посилення державного апарату і зростання морських і сухопутних озброєнь Англії.

Політика Англії щодо Ірландії. Проект білля про «гомруль». Рух за самостійність

Ірландії. Ч. С. Парнелл і Ірландська парламентська партія. Ірландське республіканське братство. Шін-Фейн. Ольстерська проблема. Посилення національно-визвольного руху. Введення війська в Ольстер.

Британська колоніальна імперія. Роль колоній у житті Великої Британії. Риси британської колоніальної політики.

Німеччина у 1871–1914 рр.

Завершення об'єднання німецьких земель та його історичне значення. Розвиток державно-монополістичного капіталізму в Німеччині. Концентрація промислового і банківського капіталу. Специфіка розвитку капіталістичних відносин в сільському господарстві. Аграрний і промисловий протекціонізм.

Законодавчий рейхстаг і Конституція 1871 р. Гегемонія Пруссії. Вільгельм I і Отто фон Бісмарк. Розташування сил на політичній арені країни. Роль військових в управлінні державою. Х. К. Мольтке. А. Вальдерзее. А. Шліффен. Реформи і законодавство 70–80-х рр. XIX ст. Національний гніт французького і польського населення Німецької імперії.

«Культуркампф». Боротьба проти соціалістичного руху. «Винятковий закон». Відставка Бісмарка.

Вільгельм III і новий курс Л. фон Капріві. Канцлерства Х. Гогенлоє – Шіллінгсфюрста, Б. Бюлова, Т. Бетман – Гольвега. Посилення агресивних спрямувань пануючих кіл імперії і філософські теорії Ф. Ніцше. «Політика єднання» і «політика сили». Паннімецький союз. Вивіз капіталу за кордон. Виникнення Німецької колоніальної імперії, Німецькі володіння в Африці, Азії та Океанії. Німецькі воєнні місії в Османській імперії. Будівництво Багдадської залізниці. Посилення армії і військово-морського будівництва.

Розвиток робочого і соціалістичного руху Німеччини. Профспілки. В. Лібкнехт. А. Бабель. К. Лібкнехт. Р. Люксембург. К. Каутський. Ф. Берштейн. М. Гірш. Ф. Бункер.

США наприкінці XIX – на початку XX ст.

Стрибок в економічному розвитку країни і перетворення США на провідну промислову державу світу. Іноземні капіталовкладення. Концепція і монополізація виробництва. Розвиток нових галузей промисловості: нафтовидобувної, нафтопереробної, електроенергетичної, хімічної, автомобілебудівної, гумової. Будівництво залізниць. Фінансова олігархія. Втілення нових науково-технічних винаходів.

Подальше заселення США емігрантами із інших країн і освоєння Заходу. Демографічні процеси. Урбанізація.

Розвиток сільського господарства. США – один з основних постачальників сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Соціальні рухи. Фермерський рух. Грейнджери. Грінбекери. Популісти. Робітничий і соціалістичний рух. Становище негритянського населення і расова дискримінація. У. Дюбуа і «ніагарський рух».

Третя двопартійна система у США. Завершення формування комплексу понять «американська мрія». Розвиток державного апарату і його підлеглість монополістичному капіталу. Спроби демократизації американського суспільства. «Антитрестовий» закон Германа. Реформи Т. Рузвельта. Програма В. Вільсона та її реалізація.

Особливості зовнішньої політики США наприкінці XIX – на початку XX ст. Доктрина Р. Олні. Доктрина «передбачення долі» і політика «великого кийка». Г. і Б. Адамси, А. Беверідж, Д. Барджес. Експансія США в країни Латинської Америки: перший венесуельський конфлікт 1895–1896 рр., іспансько-американська війна 1898 р. та її наслідки: встановлення американського контролю в зоні Панамського каналу і протекторат над Панамою, окупація Домініканської республіки, Куби, Гондурасу, Нікарагуа, Філіппін.

«Дипломатія долара» і встановлення контролю над країнами Латинської Америки. Далекосхідний напрямок зовнішньої політики США: американська економічна і політична експансія в Кореї і Китаї, доктрина «відкритих дверей» і американо-японське суперництво на Далекому Сході і Південно-Східній Азії. Початок проникнення США в басейн тихоого Океану: анексія Гавайських островів і Східного Самоа.

Південнослов'янські землі у складі Османської імперії (XV–XVIII ст.)

Виникнення держави Османа та початок зовнішньополітичної експансії. Наступ на

Балкани: битва на р. Мариця, Косовська битва. Включення південнослов'янських територій до військово-адміністративної структури Османської імперії: послідовність та особливості.

Османські володіння на Балканах та їх адміністративний поділ. Санджаки та еялети. Сіпахійська система. Система влади й управління. Соціально-економічні відносини. Ремесло й торгівля. Аграрні відносини. Система податків і повинностей.

Церковно-релігійні відносини в імперії. Система міллетів. Умови культурного розвитку слов'янських народів під владою Османів.

Зміна військово-політичного становища та політична еволюція Османської імперії. Наростання системної кризи: виникнення чифтликів, введення ільтизаму, встановлення капітуляційного режиму та зміни у соціально-економічних відносинах не мусульманського населення.

Національно-визвольний рух у слов'янських володіннях Османської імперії: розмаїття форм і методів. Православна церква та її роль в культуро- та етнозберігаючих процесах, формування ідеології національного визволення. Початки національно-культурного відродження у південнослов'янських народів у другій половині XVIII ст.

Слов'янські землі у складі імперії Габсбургів (XVI – XVIII ст.)

Битва під Мохачем та виникнення імперії Габсбургів. Перехід до австрійського дому земель Корони Святого Вацлава та Корони Святого Стефана. Умови розвитку слов'янських народів.

Спільне та особливе в розвитку чеських земель у складі австрійської та словацьких, угорських та словенських у складі угорської корони. Повстання 1618–1620 рр. та остаточна втрата чехами політичної незалежності. Контрреформація та «друге видання кріпосництва» Чехії. Тридцятилітня війна та її вплив на становище в словацьких землях. Реформація та контрреформація в Словаччині. Рекатолизація.

Австро-османські війни XVI–XVII ст. та слов'янські землі. Формування Австрійського військового кордону (Країни). Країна під австрійською зверхністю. Переселення сербів у 1690 р. Сербія після Карловацького договору 1699 р. Сербі в монархії Габсбургів. Сербська митрополія. Створення Військового кордону. Діяльність граничар. Переселення сербів до Російської імперії (Нова Сербія та Слов'яносербія).

Західно- та південнослов'янські землі в імперії Габсбургів у XVIII ст. Політика «освіченого абсолютизму» Марії-Терезії та Йосифа II та її вплив на становище слов'янських народів в Австрійській імперії.

Річ Посполита у другій половині XVI–XVIII ст.

Становище польських земель у першій половині XVI ст. Відносини між королівською владою та магнатами. Польсько-литовські відносини. Соціально-економічний устрій.

Люблінська унія 1569 р. Утворення Речі Посполитої та її державно-політичний устрій.

«Генріхові артикули» та перетворення Речі Посполитої на виборну монархію. Зростання ролі Сейму.

Внутрішня та зовнішня політика Речі Посполитої в період династії Ваза. Війни другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. та їх наслідки. Чинники економічного та політичного занепаду польських земель. Історіографія питання.

Спроба державних реформ 1760-х рр. Барська конфедерація. Перший поділ Речі Посполитої. Великий Сейм 1788–1792 рр. Конституція 1791 р. Другий поділ Речі Посполитої. Повстання під проводом Т. Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.

Перша світова війна

Причини та характер Першої світової війни. Претензії Німеччини на встановлення економічного та політичного панування в Європі. Загострення суперечностей між країнами Троїстого союзу та Антанти на початку XX ст. Сараєвське вбивство і червнева криза 1914 р. Початок Першої світової війни. Позаімперіалістичні компоненти характеру «Великої війни».

Плани та сили противників. «План Шліффена». Операції на Західному та Східному фронтах. Залучення до війни Османської імперії. Хід війни у 1915–1916 рр. Вступ у війну Італії. Відносний успіх Центральних держав на Східному фронті. Вступ у війну Болгарії. Дії Японії на Далекому Сході. «21 вимога» до Китаю. Стратегічна ситуація в 1916 р.. Верденська операція.

Брусилівський прорив. Вступ у війну Румунії. Перелом у війні на користь Антанти. Поява антивоєнних настроїв. Зондування можливостей заключення миру.

Військові дії у 1917 р. Початок необмеженої підводної війни з боку Німеччини. Вступ у війну США. Наступ Антанти на Західному фронті. Розпад Східного фронту. Вихід з війни Росії. «14 пунктів Вільсона». Наступ Німецьких військ навесні 1918 р. Битва на річці Марні. Контрнаступ Антанти. Вихід з війни союзників Німеччини. Поразка Німеччини у Першій світовій війні. Комп'єнське перемир'я. Геополітичні, демографічні, соціально-економічні й культурно-ідеологічні наслідки Першої світової війни.

Підведення підсумків Першій світовій війні. Паризька мирна конференція 1919–1920 рр. Система повоєнних мирних договорів. Версальський мирний договір. Ліга націй. Характер Версальської системи післявоєнне врегулювання.

«Новий курс» президента Ф. Рузвельта в США.

Особливості економічної кризи та депресії у США. Антикризисні заходи адміністрації Г. Гувера.

Ф. Д. Рузвельт – президент США. Концепція «нового курсу». Дж. Кейнс і кейнсіанство. «Сто днів Рузвельта». Реформи в сфері економіки та фінансів. Оздоровлення банківської сфери. Створення державного механізму регулювання економіки. «Кодекси чесної конкуренції». Політика в галузі сільського господарства: Допомога фермерам. Скасування «сухого закону». Початок виходу економіки із кризи.

Супротив «новому курсу», скасування Верховним Судом США основних законодавчих актів «нового курсу».

Соціальна політика «нового курсу». Боротьба з безробіттям. Соціальне страхування. Політика в сфері трудових відносин. Закон Вагнера 1935 р. Соціальне забезпечення.

«Новий курс» і політична система США. Спроба Ф. Рузвельта реформувати Верховний Суд США. Закон про справедливі умови праці.

Наслідки політики «нового курсу» та його історичне значення.

Формування та діяльність антигітлерівської коаліції в роки Другої світової війни.

Початок війни Німеччини проти СРСР. Нова розстановка сил на міжнародній арені. Перспектива антифашистського консенсусу. Початок формування антигітлерівської коаліції. Угода про спільні дії у війні проти Німеччини між СРСР і Великою Британією 1941 р. Місія Гопкінса. «Атлантична хартія». Визначення цілей участі у війні країн антигітлерівської коаліції. Московська конференція 1941 р. Поширення на СРСР дії закону про ленд-ліз. Вступ у війну США. Декларація Об'єднаних Націй. Завершення формування антигітлерівської коаліції.

Візит В. Молотова до Лондона і Вашингтона 1942 р. Радянсько-британський союзний договір та радянсько-американська угода «Про принципи взаємодопомоги у веденні війни проти агресії» 1942 р. Суперечливість єдності антигітлерівської коаліції через принципові розбіжності військово-політичних доктрин країн-учасниць. Проблема «Другого фронту» у міжсоюзницьких стосунках 1941 – 1942 рр. Причини затягування союзниками відкриття «Другого фронту». Британсько-американські конференції 1943 р. Перехід стратегічної ініціативи у війні до країн антигітлерівської коаліції. Каїрська декларація. Тегеранська конференція 1943 р. та її рішення.

Поглиблення кризи фашистського блоку. Відкриття «Другого фронту». Конференція в Думбартон-Оксі. Обговорення воєнних питань на Ялтинській конференції. Зустріч на р. Ельбі. Беззастережна капітуляція Німеччини. Конференція у Сан-Франциско 1945 р. Створення ООН. Потсдамська конференція 1945 р. Вступ СРСР у війну проти Японії. Розгром мілітаристської Японії. Роль антигітлерівської коаліції у розгромі нацистської Німеччини та її союзників. Причини перемоги антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні.

Франція у другій половині XX ст.

Політичне та соціально-економічне становище Франції після закінчення Другої світової війни. «Тимчасовий режим». Прийняття нової Конституції 1946 р.

Франція в роки Четвертої республіки. Особливості політичного розвитку. Економічний підйом. Соціальна політика за часів Четвертої республіки. Зовнішня політика Франції у 1950 рр. Декларація Р. Шумана та роль Франції в її реалізації. Розпаду Французької колоніальної імперії.

Війна в Індокитаї. Війна в Алжирі. Падіння Четвертої республіки.

Встановлення П'ятої республіки. Конституція П'ятої Республіки. Пріоритети президента Франції Ш. де Голля у внутрішній і зовнішній політиці. Особливості економічного розвитку. «Рік Африки». Надання незалежності Алжиру. Подвійне вето Ш. де Голля на вступ Великої Британії до ЄС. Шарль де Голль в історії Франції. Франція у 70 рр. Прихід до влади лівих сил у 1981 р. Президент Ф. Міттеран. Соціально-економічна політика Ж. Ширака. Періоди «роздільного правління». Соціально-економічні пріоритети уряду Л. Жоспена. Зовнішня політика Франції у 80–90 рр. XX ст. Участь Франції у поглибленні європейської інтеграції. Входження Франції до зони «євро».

Німеччина у другій половині XX ст.

Післявоєнне становище Німеччини. Вплив «холодної війни» на долю Німеччини. Розкол Німеччини. Утворення ФРН і НДР.

Особливості соціально-економічної політики правохристів у 50–60 рр. XX ст.

«Економічне диво». «Доктрина соціального ринкового господарства». Становлення соціальної держави. Зміна становища ФРН у світі. Політика «поєднаного атлантизму». Історичне примирення ФРН із Францією.

Прихід до влади коаліції СДПН-ВДПН. Соціально-економічна політика урядів В. Брандта та Г. Шмідта. Посилення державного регулювання економіки. Освоєння східноєвропейського ринку. Проблема політичного тероризму. Нові явища в політичному житті. «Нова східна політика» ФРН та її наслідки. Зміцнення міжнародного авторитету ФРН. Повернення до влади правохристів. Заходи уряду Г. Коля зі стимулювання економіки. Початок структурної перебудови економіки. Економічний підйом 1980-х років. Об'єднання Німеччини. Роль СРСР в об'єднанні Німеччини. Особливості входження території

НДР до ФРН. Проблеми модернізації східних земель. Особливості соціально-економічної політики християнських демократів у 90-ті роки.

Велика Британія у другій половині XX ст.

Підсумки другої світової війни для Великої Британії. Реформи лейбористів. Особливості соціально-економічного розвитку Великої Британії у 50–60-ті рр. XX ст.

«Англійська хвороба» і політика «стоп-уперед». Ліквідація британської колоніальної імперії. Британська Співдружність. Зовнішня політика. Проблема вступу до «Спільного ринку». Загострення ситуації в Північній Ірландії.

Спроби торі та лейбористів вивести економіку Великої Британії з кризи у 1970-ті рр.

Вступ Великої Британії до ЄС. Велика Британія і Гельсінська нарада.

Соціально-економічна політика консервативних урядів М. Тетчер. Основи «тетчеризму». «Англійське економічне диво». Соціальні наслідки політики торі. Зовнішня політика консерваторів. Підвищення міжнародного престижу Великобританії. Британсько-радянські відносини. Внутрішня та зовнішня політика Дж. Мейджора. Позитивні зміни у вирішенні північно-ірландської проблеми.

Повернення до влади лейбористів. «Новий лейборизм» Т. Блера. Особливості внутрішньої політики уряду Т. Блера. продовження економічного піднесення. Соціальна політика лейбористів. Політика щодо європейського союзу. Підписання мирного договору по Північній Ірландії. Зміни у зовнішній політиці. Переконлива перемога лейбористів на парламентських виборах 2001 р. Велика Британія на шляху від традиційного консерватизму до більш відкритого суспільства. Підтримка Великою Британією дій США у боротьбі проти міжнародного тероризму.

Особливості внутрішньої та зовнішньої політики президента США Р. Рейгана.

Соціально-економічні, внутрішньо- та зовнішньополітичні проблеми США наприкінці 1970-х рр. Перемога Р. Рейгана на президентських виборах 1980 р. Соціально-економічна стратегія адміністрації президента Р. Рейгана. Перехід на позиції монетаризму. Сутність «рейганоміки». Погіршення економічної ситуації у 1981–1982 рр. Початок економічного підйому, його особливості. Перехід до економіки високих технологій. Економічні та соціальні наслідки піднесення економіки США 1980-х рр. Модернізація соціальної держави. Переобрання Р. Рейгана на посаду Президента США у 1984 році. Причини популярності Р. Рейгана у США.

Зовнішня політика президента США Р.Рейгана. «Новий глобалізм». Нові напрямки військової технології. Програма СОІ. Американсько-радянські відносини за часів президентства Р. Рейгана. Посилення силового протистояння з СРСР на поч. 1980-х р. Початок нормалізації американсько-радянських відносин у сер. 1980-х рр. Послаблення «холодної війни». Результати діяльності Р. Рейгана на посаді президента США. Прискорення розвитку США.

Революція 1917 року в Росії

Суперечності реалізації «наздоганяючої моделі розвитку Росії» на початку ХХ ст. Особливості її індустріалізації, роль держави, вітчизняного та іноземного капіталу. Основні протиріччя російського села. Політична система Росії. Світова війна – каталізатор революційної ситуації в Росії. Лютнева революція в Петрограді, її характер. Петроградська рада робітничих та солдатських депутатів. Тимчасовий комітет Державної думи. Наказ №1 петроградської ради. Маніфест про створення відповідального перед Думою уряду. Зречення Миколи II. Тимчасовий уряд.

Внутрішня політика Тимчасового уряду. Ідея Установчих зборів. Розстановка політичних сил Росії після Лютого. Повернення В. Леніна до Росії, «Квітневі тези». Подальше погіршення соціально-економічного становища. Нота П. Мілюкова. Протистояння прибічників та противників Тимчасового уряду. Відставка П. Мілюкова. перший коаліційний Тимчасовий уряд. I Всеросійський з'їзд селянських депутатів. I Всеросійський з'їзд Рад та його підтримка Тимчасового уряду. Липневі події – спроба повалення Тимчасового уряду.

Загроза громадянської війни. Репресії проти більшовиків. Другий коаліційний Тимчасовий уряд. О. Керенський. Державна нарада.

VI з'їзд більшовиків. Курс на збройне повстання. Подальша дестабілізація ситуації в країні. «Заколот Корнілова». Наслідки поразки правих. Більшовизація рад. Директорія. Проголошення Росії республікою. Третій коаліційний Тимчасовий уряд. Демократична нарада. Передпарламент. Розбіжності у більшовицькому керівництві. Рішення ЦК партії більшовиків про повстання. ВРК. Параліч влади Тимчасового уряду. Захоплення більшовиками влади в Петрограді. Л. Троцький. II Всеросійський з'їзд Рад. Декрети про мир і землю. Раднарком. Причини перемоги більшовиків восени 1917 р. Жовтневий переворот 1917 року – ситуаційна закономірність.

Хрущовська «відлига» в СРСР (1953 – 1964 рр.)

Смерть Й. Сталіна та реакція суспільства. Зміна влади в Кремлі. Наростання негативних тенденцій в суспільстві. Колективне керівництво. Початок боротьби за владу.

«Маршал з Луб'янки». Усунення Л. Берії. Другий етап боротьби за владу і перемога М. Хрущова.

Лібералізація радянської системи. Номенклатурна десталінізація. Суперечності реабілітації. XX з'їзд КПРС. Половинчастість доповіді про культ особи Й. Сталіна. Відмова від повного розвінчання сталінізму. Вплив XX з'їзду на подальший розвиток радянського суспільства. Спроба усунення М. Хрущова від влади. Поразка «антипартійної групи».

Новий курс на селі. Освоєння цілинних земель. Політика укрупнення колгоспів.

«Наздогнати та перегнати Америку». Крах аграрної політики М. Хрущова. Перебудова в промисловості. Спроби децентралізації економіки. Зміни в науково-технічній політиці. Успіхи в освоєнні космосу. Пріоритетний розвиток галузей ВПК. Падіння темпів промислового розвитку на початку 1960-х рр. Нова соціальна політика. Посилення матеріальних стимулів на виробництві. Підвищення заробітної плати. Розвиток суспільних фондів споживання. Зміни в пенсійному законодавстві. Житлове будівництво. Реформа системи освіти.

Початок духовного розкріпачення. «Шестидесятники». Суперечності та межі «відлиги» в духовній сфері. Відновлення партійної регламентації творчого процесу. Вирішення національних проблем. Збереження основ сталінської національної політики. Наступ на церкву.

Лібералізація зовнішньої політики. Пом'якшення відносин із Заходом. Нормалізація радянсько-югославських відносин. Створення ОВД. Мирне співіснування держав з різним суспільно-економічним ладом. Події в Угорщині. Забезпечення миру з «позиції сили». Загострення міжнародної обстановки на початку 60-х років. Карибська криза.

Зниження рівня життя радянських людей. Програма побудови комунізму. Події в Новочеркаську як відображення кризи внутрішньої політики М. Хрущова. Звуження соціальної

підтримки М. Хрущова. «Реванш номенклатури». Хрущовська «відлига» в історії СРСР.

Китай у другій половині XX – на початку XXI ст.

Воєнно-політична ситуація в Китаї на кінець Другої світової війни. Гоміндан та КПК. Ліквідація японської воєнної присутності. Переговори між КПК та Гоміндану – спроба компромісу. Плани великих держав щодо Китаю. Початок громадянської війни. Криза гомінданівського режиму. Програма КПК щодо майбутнього устрою Китаю. Проголошення КНР. Формування тоталітарної системи. Конституція КНР 1954 р. Роль КПК та військових у суспільно-політичній системі. Соціально-економічні перетворення в першій пол. 1950-х рр.: кооперування, створення державного сектору. Радянсько-китайські відносини.

Зміна курсу КПК у внутрішній і зовнішній політиці в кінці 1950-х рр. Причини прийняття «нової Генеральної лінії». «Великий стрибок», народні комуни. Провал стрибкового варіанту розвитку. Політика врегулювання. Ситуація в КПК на поч. 1960-х років. «Культурна революція» та її наслідки.

Суспільно-політична та економічна ситуація в КНР на середину 1970-х рр. Причини переходу до політики реформ у кінці 1970-х рр. 3-й Пленум ЦК КПК II-го скликання та його значення. Концепція реформ Ден Сяопіна. «Соціалізм з китайською специфікою». Початок реформ у сільському господарстві. Корективи сільськогосподарської політики у кінці 1980-х рр. Реформи у сфері промисловості. Зміна умов функціонування та управління державним сектором. Політика «відчинених дверей». Особливі економічні зони.

Політична ситуація під час проведення реформ. Проблема співвідношення політичної стабільності та багатопартійності. Сучасне внутрішньополітичне становище в КНР. Підсумки та значення політики реформ в Китаї.

Японія у другій половині XX – на початку XXI ст.

Завершальні події Другої світової війни на Далекому Сході. Плани союзників щодо Японії. Формування американського окупаційного режиму та його особливості. Основні напрямки американської окупаційної політики. Демократизація суспільно-політичного життя, формування багатопартійної системи. Розробка та прийняття Конституції. Аграрна реформа. Демоніполізація та демілітаризація економіки. Реформування соціальних відносин. Зміна американської окупаційної політики в кінці. 1940-х рр. Обмеження політичної діяльності, відмова від декартелізації. Зміст та значення плану економічної стабілізації.

Підготовка та підписання Сан-Франциського мирного договору і «Пакту безпеки».

Економічний розвиток Японії у 1950–60-х рр. Причини та зовнішні прояви «японського економічного дива». Галузеве регулювання економіки. Зміна економічної моделі та принципів державного регулювання економіки 1970-х – першій пол. 1980-х рр. Економічна ситуація та економічна модель 1990-х рр. Місце та роль Японії в сучасній світовій економіці.

Суспільно-політичний розвиток Японії. Еволюція партійної системи. ЛДПЯ. Політична криза початку 1990-х рр. Коаліційні уряди та спроби реформування партійно-політичної системи. Розвиток робітничого і демократичного рухів. Антивоєнний рух.

Основні засади японської зовнішньої політики. Етапи розвитку та основні концепції зовнішньої політики Японії. Тенденція курсу на світове лідерство в зовнішній політиці Японії 1990-х – 2000-них рр. Проблема «північних територій» у зовнішній політиці Японії.

Близькосхідна проблема: виникнення, еволюція, сучасний стан.

Характеристика рівнів та основних складових Близькосхідного конфлікту. Палестинська проблема як основа Близькосхідного конфлікту. Виникнення та етапи розвитку палестинської проблеми. Ситуація на Близькому Сході наприкінці XIX ст. Палестина в складі Османської імперії. Палестина в роки Першої світової війни. «Декларація Бальфура». Сіонізм і арабський націоналізм. Етапи єврейської імміграції до Палестини. Проблема близького Сходу на Паризькій мирній конференції та конференції в Сан-Ремо.

Палестина в умовах британського мандату. Загострення арабсько-єврейських протиріч. Криза британського мандату. Резолюція 181 ГА ООН. Припинення мандату та утворення двох держав на території Палестини. Реакція арабів на факт утворення Ізраїлю. Арабсько-ізраїльські війни 1948–1949, 1967, 1973 рр., їх територіальні та воєнно-політичні наслідки. Кемп-Девідські

угоди між Єгиптом та Ізраїлем та їх вплив на проблему.

Початок врегулювання близькосхідного конфлікту. Зміна ситуації у світі, на регіональному рівні наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Початок переговорів. Підписання Декларації щодо принципів палестинського самоврядування. Реалізація домовленостей. Нормалізація відносин між Ізраїлем і Йорданією. Вбивство І. Рабіна. Прихід до влади в Ізраїлі правоконсервативного уряду. Посилення протиріч та ролі релігійних екстремістів у палестинському рухові опору. Вибори палестинської адміністрації. Зміна уряду в Ізраїлі в травні 1999 р. Програма врегулювання близькосхідного конфлікту Е. Барака. Політика уряду А. Шарона. Загострення близькосхідного конфлікту початку XXI століття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО III РОЗДІЛУ

Ададуров В. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів: Вид-во УКУ, 2002. 412 с.

Балух В. О., Коцур В. П. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Фоліо, 2017. 704 с.

Бівор Е. Друга світова війна. Київ, 2022. 824 с.

Бобильова С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Дніпропетровськ, 2003. 528 с.

Всесвітня історія XX – початку XXI ст. Навчальний посібник: курс лекцій / Г. Л. Гладка, В. О. Дрібниці. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 336 с.

Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1918–1945: Підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Слово, 2008. 624 с.

Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки на початку XXI ст.: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т, 2015. 284 с.

Гейстінгс М. І розверзлося пекло. Світ у війні 1939–1945. Харків, 2019. 752 с.

Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): навч. посіб. Київ: Либідь, 2010. 520 с.

Гончар Б. М., Козицький М. Ю., Мордінцев В. М., Слюсаренко А. Г. Всесвітня історія. Навч. посіб. Київ: Знання, 2002. 565 с.

Граціозі А. Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. Київ: Основи, 2005. 350 с.

Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ: Основи, 2000. 1464 с.

Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Київ: Наш формат, 2020. 928 с.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 752 с.

Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945): навч. посіб. Київ: Слово, 2001. 624 с.

Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2013): навч. посіб. Київ: Слово, 2014. 1056 с.

Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.): Курс лекцій / В. Яровий та ін. Київ: Либідь, 2001. 628 с.

Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки. Львів: Афіша, 2004. 430 с.

Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Київ: Либідь, 2009. 590 с.

Крижановська О. О., Крижанівський О. П. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. Київ: Либідь, 2004. 368 с.

Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.): Навч. посібник. Київ, 2008. 284 с.

Кузьмін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки. Навч. посібник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 456 с.

Нова історія країн Європи та США (1870 – 1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Київ. нац. ун-т, 2008. 414 с.

Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки, XVII – 60-ті роки XIX століття: підруч. для студентів ВНЗ. Київ: Київ. нац. ун-т, 2013. 735 с.

Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок XXI ст.) / Ред.: М. М. Швагуляк. Львів: Тріада плюс, 2015. 705 с.

Озимчук О. Б. Історія Стародавньої Греції та Риму в термінах, іменах та назвах: навч.

посіб. Рівне: ПП ДМ, 2012. 220 с.

Орлова Т. В. Історія сучасного світу: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: Знання, 2006. 551 с.

Орлова Т. В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навч. посіб. Київ: Знання, 2012.

Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). Київ: Либідь, 2007. 560 с.

Світова історія XX – XXI століть. Енциклопедичний словник. У 2 т. Т. 1. А–К / за ред. І. Підкови і Р. Шуста. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 682 с.

Світова історія XX – XXI століть. Енциклопедичний словник. У 2 т. Т. 2. Л–Я / за ред. І. Підкови і Р. Шуста. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 752 с.

Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії і Африки. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 288 с.

Сич О. І. Світ в другій половині XX – на початку XXI: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку: навч. посіб. Чернівці: Наші книги, 2010. 200 с.

Онлайн-ресурси:

Американська історична асоціація (США): <https://www.historians.org>

Британське королівське історичне товариство: <https://royalhistsoc.org>

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАНУ України»: URL: <https://ivinas.gov.ua/>

Електронна бібліотека (Україна): URL: www.lib.com.ua/

Інститут історії України НАН України: URL: www.history.org.ua/

Міжнародний комітет історичних наук: URL: www.cish.org/

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: URL: www.nbuv.gov.ua

Національна історична бібліотека України: URL: <https://nibu.kyiv.ua/>

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький): URL: <https://library.kr.ua/>

Організація американських істориків: <https://www.oah.org>

Польське історичне товариство: <http://www.pth.net.pl>

ACLS History E-Books Project (США): URL: www.historyebos.org/

Hartford Web Publishing (США): URL: www.hartforf.hwp.com/

III Критерії оцінювання відповідей вступників:

За відповідь на кожне питання екзаменаційного білета абітурієнт може отримати від 2 до 5 балів, які переводяться у 200-бальну систему за коефіцієнтом 40.

Підсумкова оцінка за вступний екзамен вираховується наступним чином: кількість отриманих балів за кожну відповідь множиться на 40, далі ці бали додаються, а отримана сума балів ділиться на 3, тобто на кількість питань у білеті.

Тобто підсумкова оцінка виставляється за формулою:

ПО = (кількість балів за екзаменаційне питання №1 додати – кількість балів за екзаменаційне питання №2 додати кількість балів за екзаменаційне питання №3) поділити на 3 і помножити на 40. – $ПО = (p_1 + p_2 + p_3) / 3 * 40$

ПО – підсумкова оцінка; p_1 – кількість балів за екзаменаційне питання №1; p_2 – кількість балів за екзаменаційне питання №2; p_3 – кількість балів за екзаменаційне питання №3; 40 – коефіцієнт множення; 3 – кількість питань у білеті.

Змістовні критерії оцінювання успішності абітурієнтів

Основними критеріями оцінювання є:

- розуміння абітурієнтами причинно-наслідкових зв'язків між різноманітними історичними явищами, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати та критично оцінювати історичні джерела та факти;
- самостійність мислення;
- використання різноманітних джерел інформації, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати й оцінювати;
- чіткість і завершеність викладу матеріалу;
- наявність аргументованих висновків і власних оцінок;
- мовна та термінологічна грамотність.

Оцінювання відповіді :

5 балів абітурієнт отримує, якщо він:

- самостійно і критично оцінює факти, явища, вільно висловлює власні думки;
- всебічно і ґрунтовно аналізує історичну інформацію;
- досконало розуміє сутність історичних процесів;
- якісно знає історіографію проблеми, що розглядається;
- безпомилково встановлює послідовність подій та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
- виявляє творчі здібності, вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати історичний матеріал,

- правильно використовує наукову термінологію;
- наводить достатню кількість прикладів;
- робить правильні висновки, добирає переконливі аргументи;
- в цілому відповідь студента є повною, завершеною, логічно обґрунтованою.

4 бали абітурієнт отримує, якщо він:

- самостійно оцінює факти, явища, вільно висловлює власні думки;
- вище середніх стандартів, з незначними помилками аналізує історичну інформацію;
- розуміє сутність історичних процесів;
- загалом володіє історіографією проблеми, що розглядається;
- встановлює послідовність подій та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними, допускаючи незначні неточності;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення (при цьому відповідь може бути не зовсім цілісною і послідовною, містить незначні фактологічні помилки);

- в цілому правильно використовує наукову термінологію;

- наводить в цілому достатню кількість прикладів;

- робить в цілому правильні висновки, наводячи достатні аргументи;

- відповідь студента переважно є повною, завершеною, логічно обґрунтованою.

3 бали абітурієнт отримує, якщо він:

- володіє навчальним матеріалом на базовому рівні;

- вміє репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу, наводячи окремі власні приклади;
 - на рівні середніх стандартів, але із суттєвими помилками аналізує історичну інформацію, розуміє сутність історичних процесів;
 - як правило, нездатний висвітлити історіографію проблеми, що розглядається;
 - на посередньому рівні встановлює послідовність подій та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними, допускаючи значні помилки;
 - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки;
 - виявляє слабкі знання наукової термінології, допускає суттєві неточності у формулюваннях;
 - відповідь студента в цілому є задовільною, зі значною кількістю недоліків.
- 2 бали абітурієнт отримує, якщо він:*
- не володіє базовими знаннями вузівських курсів історії;
 - нездатний елементарно розпізнавати і відтворювати історичні факти, явища, події;
 - не володіє поняттєво-термінологічним апаратом історичних дисциплін;
 - відповідь має уривчастий та безсистемний характер;
 - нездатний встановити послідовність подій та охарактеризувати причинно-наслідкові зв'язки між ними;
 - відповідь студента в цілому відзначається низьким рівнем компетентності, відсутня здатність викласти матеріал на елементарному рівні.

Оцінка за національною системою оцінювання визначається за наведеною нижче таблицею переведення балів:

Показ. успішності студента (в балах)	Оц інка за шкалою ECTS	Оцінка за нац. шкалою
190 – 200	A	Відмінно
175 – 189	B	Добре
141 – 174	C	Добре
121 – 140	D	Задовільно
100 – 120	E	Задовільно
1 – 99	FX	Незадовільно

Абітурієнт повинен мати:

- ґрунтовні знання основних проблем світової та національної історії;
- глибокі знання про концепції світової історії й розвитку історіографії;
- здатність до ретроспективного аналізу існуючих наукових підходів, національного та всесвітньоісторичного процесу.
- розуміння змісту, сенсу, основних цілей, соціальної значущості професії історик, прагненням до поліпшення цього розуміння через використання знань у своїй діяльності.

Вступники повинні вміти:

- аналізувати інформацію карти як джерела знань про геополітичні інтереси країн у конкретно-історичний період;
- аргументовано, на основі історичних фактів обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, толерантно ставитися до протилежних думок, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до тенденційної інформації.
- визначати протиріччя в позиціях, інтересах, потребах соціальних груп і окремих

осіб та їхньої ролі в історичному процесі;

- визначати роль людського фактора в історії, давати багатогранну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви дій, складати політичні та історичні портрети;

- використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу;

- працювати з усіма доступними джерелами знань, самостійно добувати історичну інформацію;

- критично аналізувати та оцінювати історичні джерела;

- орієнтуватися в науковій періодизації історії;

- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських та національних цінностей;

- порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб, спираючись на здобуті знання, на основі альтернативних поглядів на проблеми;

- працювати з додатковою літературою та історичними джерелами.

- розглядати суспільні явища в розвитку і конкретно-історичних умовах;

- самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та історичні факти, явища, події;

- співставляти історичні події, явища з періодами (епохами).